

۱۵-۱- مهم‌ترین سیاست‌های پولی مصوب در سال ۱۳۹۵

کاهش نرخ تورم در سال ۱۳۹۴ و رسیدن آن به سطح ۱۱/۹ درصد و نیز پیش‌بینی تداوم روند کاهشی آن در سال ۱۳۹۵، لزوم بازبینی در سیاست‌های پولی و اعتباری متناسب با اقتضانات اقتصاد کلان را تقویت نمود. در این راستا، بانک مرکزی با آگاهی از شرایط بازار پول و وجود تنگنای اعتباری در شبکه بانکی، اصلاح غیر دستوری و تدریجی نرخ‌های سود بانکی را همچون سال‌های گذشته به عنوان یکی از مهم‌ترین رویکردهای خود در سال ۱۳۹۵ استمرار بخشید و در تیر ماه آن سال، پیشنهاد کاهش نرخ‌های سود بانکی را به شورای پول و اعتبار ارائه کرد. شورای پول و اعتبار نیز در یک‌هزار و دویست و بیستین جلسه خود در مورخ ۱۳۹۵/۴/۱۸، ضمن حمایت از سیاست‌های بانک مرکزی در زمینه هدایت بازار پول و نرخ‌های سود بانکی با استفاده از ابزارهای غیر مستقیم نظیر بازار بین‌بانکی و استقبال از اقدام بانک‌ها و موسسات اعتباری در زمینه تعدیل نرخ‌های سود بانکی، موارد پیشنهادی بانک مرکزی را به تصویب رساند. براساس مصوبه مزبور، سقف نرخ سود سپرده‌های یک‌ساله از ۱۸ درصد به حداکثر ۱۵ درصد کاهش یافت. همچنین، برای نخستین بار و با هدف رفع زمینه‌های تخلف بانک‌ها، سقف نرخ سود تسهیلات عقود مشارکتی و غیر مشارکتی یکسان شد و به ترتیب از ۲۲ و ۲۰ درصد در سال ۱۳۹۴ به حداکثر ۱۸ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش یافت.

علاوه بر این، بانک مرکزی اقدامات دیگری نیز برای تجدید ساختار نرخ‌های سود بانکی و متناسب کردن آن با اقتضانات کلان اقتصادی به مرحله اجرا گذاشت. نمونه‌ای از این

اقدامات، استمرار تعمیق بازار بین‌بانکی از طریق مداخله فعال در این بازار بود که در مجموع، شرایط بهتری را برای استفاده از ظرفیت‌های بازار بین‌بانکی برای تامین مالی کوتاه‌مدت و مدیریت نقدینگی بانک‌ها فراهم ساخت و موجب شد تا میانگین نرخ سود معاملات بازار بین‌بانکی از حدود ۲۹ درصد در اوایل سال ۱۳۹۴ به متوسط ۱۸/۶ درصد در سال ۱۳۹۵ برسد.

یکی دیگر از اقداماتی که در سال ۱۳۹۵ آثار مثبتی در فرآیند نظام‌بخشی به بازار پول به همراه داشت، اقدامات و پی‌گیری‌های مصرانه بانک مرکزی در برچیدن فعالیت موسسات مالی غیر مجاز بود. چرا که گسترش بی‌رویه فعالیت موسسات مالی غیر مجاز از یک دهه گذشته، منشا مخاطرات و آسیب‌های جدی به بازار پول به خصوص در زمینه نرخ‌های سود بانکی و همچنین ثبات نظام اقتصادی کشور شده بود. نگاهی به تاریخچه و عملکرد موسسات مالی غیر مجاز به خوبی نشان می‌داد که این موسسات علاوه بر ایجاد بی‌ثباتی در نظام مالی کشور، شرایط را برای بروز فعالیت‌های سوداگرانه و سفته‌بازانه در سایر بازارهای دارایی نظیر طلا و ارز فراهم ساخته بود. در همین راستا، بانک مرکزی اقدامات خود در این زمینه را که در سال‌های گذشته و با اجرای مصوبه شورای عالی امنیت ملی در چهار گام آغاز کرده بود، در سال ۱۳۹۵ شدت بخشید و با انحلال تعاونی‌های اعتباری مشکل‌دار و ادغام و واگذاری برخی موسسات مالی غیر مجاز دیگر، گامی اساسی در انتظام‌بخشی به بازار پول برداشت. در این مسیر، رویکرد اصلی بانک مرکزی در فرآیند ساماندهی موسسات مزبور بر محافظت از منافع سپرده‌گذاران خرد این

۱۵-۲- عملکرد سیستم بانکی^(۱)

در سال ۱۳۹۵، دارایی‌ها و بدهی‌های سیستم بانکی با رشدی معادل ۱۲/۹ درصد نسبت به سال قبل به ۲۵۴۹۶/۶ هزار میلیارد ریال رسید. افزایش بدهی بخش غیر دولتی (با سود و درآمد سال‌های آتی) با رشدی معادل ۲۴/۷ درصد (۱۸۱۵/۰ هزار میلیارد ریال افزایش) مهم‌ترین عامل افزایش دارایی‌ها بود. سایر دارایی‌ها و بدهی بخش دولتی نیز به ترتیب با رشدی معادل ۸/۲ و ۲۶/۴ درصد (به ترتیب معادل ۶۳۰/۵ و ۴۵۸/۹ هزار میلیارد ریال افزایش) از دیگر عوامل مهم افزایش دارایی‌های سیستم بانکی بودند. در سمت بدهی‌های سیستم بانکی نیز نقدینگی و سایر بدهی‌ها (شامل سایر بدهی‌ها، حساب سرمایه سیستم بانکی، پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی بخش دولتی و ودیعه ثبت سفارش کالاها بخش غیر دولتی) به ترتیب با رشدی معادل ۲۳/۲ و ۷/۳ درصد (به ترتیب معادل ۲۳۶۱/۱ و ۶۱۲/۷ هزار میلیارد ریال افزایش) از مهم‌ترین عوامل افزایش بدهی‌های سیستم بانکی بودند.

مؤسسات استوار بود. در سایه اقدامات انجام شده، سهم مؤسسات مالی غیر مجاز از کل بازار پول کشور کاهش قابل ملاحظه‌ای را تجربه کرد.

افزون بر این، بانک مرکزی در سال ۱۳۹۵ همگام با اجرای مجموعه‌ای از اقدامات عاجل در جهت کاهش تنگنای اعتباری بانک‌ها، برنامه اصلاح نظام بانکی کشور را در قالب ۱۰ برنامه عملیاتی و با پرداختن به موضوعاتی نظیر مدیریت فعالانه بازار بین‌بانکی، تجهیز و تخصیص منابع شبکه بانکی، تعدیل نسبت سپرده قانونی، دسته‌بندی بانک‌ها، انتظام‌بخشی بازار پول با ساماندهی مؤسسات مالی غیر مجاز، افزایش سرمایه بانک‌ها، حل و فصل مطالبات غیر جاری بانک‌ها و ارتقای نظارت موثر بر فعالیت بانک‌ها، تنظیم نمود و به مرحله اجرا گذاشت. در برنامه‌های عملیاتی مزبور، ضمن توجه ویژه به فراهم کردن محیطی بایات برای کاهش غیر دستوری نرخ سود، بانک مرکزی تلاش کرد در سیاست‌گذاری‌های پولی خود، به جای استفاده از ابزارهای مستقیم سیاست‌گذاری پولی از ابزارهای غیر مستقیم و مبتنی بر سازوکار بازار همچون عملیات بازار باز استفاده نماید.

جدول ۱۵-۱- اقلام عمده دارایی‌ها و بدهی‌های سیستم بانکی^(۱)

(هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر	مانده در پایان سال		
	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳
	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳
	۱۲/۹	۲۲/۰	۲۵۴۹۶/۶
	۰/۰	۱۵/۶	۵۸۲۳/۵
	-۳/۵	۱۲/۵	۳۳۹۴/۱
	۱۵/۰	۲۸/۴	۹۸۲/۷
	-۰/۳	۱۶/۷	۱۴۴۶/۷
	۲۶/۴	۱۸/۶	۲۱۹۷/۵
	۲۴/۷	۱۶/۷	۹۱۷۷/۲
	۸/۲	۳۴/۳	۸۲۹۸/۴
	۱۲/۹	۲۲/۰	۲۵۴۹۶/۶
	۲۳/۲	۳۰/۰	۱۲۵۳۳/۹
	-۳/۳	-۱۷/۵	۶۱۴/۴
	-۱/۴	۱۱/۶	۳۳۱۰/۹
	-۷/۱	۲/۶	۱۴۶۹/۵
	۲۱/۲	۳۰/۶	۶۹۶/۵
	-۴/۸	۱۷/۱	۱۱۴۴/۹
	۷/۳	۲۱/۸	۹۰۳۷/۴
	۱۲/۹	۲۲/۰	۲۲۵۹۱/۷
	۲۳/۲	۳۰/۰	۱۰۱۷۲/۸
	-۳/۳	-۱۷/۵	۶۳۵/۵
	-۱/۴	۱۱/۶	۳۳۵۸/۷
	-۷/۱	۲/۶	۱۴۶۹/۵
	۲۱/۲	۳۰/۶	۶۹۶/۵
	-۴/۸	۱۷/۱	۱۱۴۴/۹
	۷/۳	۲۱/۸	۹۰۳۷/۴
	۱۲/۹	۲۲/۰	۲۲۵۹۱/۷
	۲۳/۲	۳۰/۰	۱۰۱۷۲/۸
	-۳/۳	-۱۷/۵	۶۳۵/۵
	-۱/۴	۱۱/۶	۳۳۵۸/۷
	-۷/۱	۲/۶	۱۴۶۹/۵
	۲۱/۲	۳۰/۶	۶۹۶/۵
	-۴/۸	۱۷/۱	۱۱۴۴/۹
	۷/۳	۲۱/۸	۹۰۳۷/۴
	۱۲/۹	۲۲/۰	۲۲۵۹۱/۷
	۲۳/۲	۳۰/۰	۱۰۱۷۲/۸
	-۳/۳	-۱۷/۵	۶۳۵/۵
	-۱/۴	۱۱/۶	۳۳۵۸/۷
	-۷/۱	۲/۶	۱۴۶۹/۵
	۲۱/۲	۳۰/۶	۶۹۶/۵
	-۴/۸	۱۷/۱	۱۱۴۴/۹
	۷/۳	۲۱/۸	۹۰۳۷/۴

۱- شامل اقلام زیر خط نمی‌باشد.

۲- شامل سایر بدهی‌ها، حساب سرمایه سیستم بانکی، پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی بخش دولتی و ودیعه ثبت سفارش کالاها بخش غیر دولتی نیز می‌باشد.

۱- شامل بانک مرکزی، بانک‌های تجاری و تخصصی دولتی، بانک‌های غیر دولتی و مؤسسات اعتباری غیر بانکی می‌باشد.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۵

بدهی دولت و افزایش ۹/۴ درصدی بدهی شرکت‌ها و موسسات دولتی به بانک مرکزی بود. از کل بدهی دولت به بانک مرکزی، معادل ۳۹/۲ هزار میلیارد ریال (۱۴/۳ درصد) مربوط به کسری حساب ذخیره تعهدات ارزی بود^(۱). همچنین، ۸/۹ هزار میلیارد ریال از کل بدهی دولت به بانک مرکزی در پایان سال ۱۳۹۵ مربوط به یکسان‌سازی نرخ ارز در سال ۱۳۸۱ بود. در سال ۱۳۹۵، سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک مرکزی معادل ۱۰/۵ درصد (۳۵/۴ هزار میلیارد ریال) افزایش یافت که این امر نتیجه افزایش ۲۹/۸ هزار میلیارد ریالی سپرده‌های دولت و افزایش ۵/۶ هزار میلیارد ریالی سپرده‌های شرکت‌ها و موسسات دولتی نزد بانک مرکزی بود.

جدول ۱۵-۲- تغییر در خالص مانده بدهی بخش

(هزار میلیارد ریال) دولتی به سیستم بانکی

سال		
۱۳۹۵	۱۳۹۴	
بخش دولتی		
۴۸۰/۰	۴۰۷/۲	بانک مرکزی
۲۰/۴	۱۴۸/۹	بانک‌های تجاری و تخصصی (دولتی)
۲۲۸/۳	۱۰۹/۶	بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی
۲۳۱/۳	۱۴۸/۷	
دولت		
۴۴۹/۲	۳۸۲/۱	بانک مرکزی (۱)
-۰/۱	۱۱۵/۳	بانک‌های تجاری و تخصصی (دولتی)
۲۲۹/۷	۱۱۹/۷	بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی
۲۱۹/۶	۱۴۷/۱	
شرکت‌ها و موسسات دولتی		
۳۰/۸	۲۵/۱	بانک مرکزی
۲۰/۵	۳۳/۶	بانک‌های تجاری و تخصصی (دولتی) (۲)
-۱/۴	-۱۰/۱	بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی
۱۱/۷	۱/۶	

۱- شامل کسری حساب ذخیره تعهدات ارزی بابت یکسان‌سازی نرخ ارز در سال ۱۳۷۲ و بدهی دولت به بانک مرکزی بابت یکسان‌سازی نرخ ارز در سال ۱۳۸۱ می‌باشد.

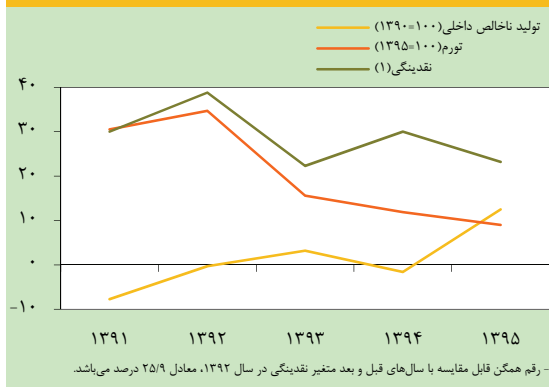
۲- شامل بدهی بابت مابه‌التفاوت نرخ ارز به دلیل یکسان‌سازی نرخ ارز در سال ۱۳۷۲ می‌باشد.

در سال مورد بررسی، بدهی بخش دولتی به بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی ۳۳/۱ درصد (۴۰۳/۱ هزار میلیارد

۱- ایجاد حساب ذخیره تعهدات ارزی در سال ۱۳۷۲، پس از یکسان‌سازی نرخ ارز صورت گرفت.

نمودار ۱۵-۱- روند برخی از متغیرهای عمده اقتصادی

(درصد تغییر)

۱۵-۲-۱- سیستم بانکی و بخش خارجی

در سال ۱۳۹۵، خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی با رشدی معادل ۲/۰ درصد نسبت به سال قبل (۴۸/۳ هزار میلیارد ریال افزایش) به ۲۵۱۲/۶ هزار میلیارد ریال رسید. این رشد فزاینده نتیجه افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی به میزان ۶۰/۱ هزار میلیارد ریال و کاهش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی به میزان ۱۱/۸ هزار میلیارد ریال بود. علت کاهش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی کاهش ۱۲۳/۴ هزار میلیارد ریالی دارایی‌های خارجی در مقابل کاهش ۱۱۱/۶ هزار میلیارد ریالی بدهی‌های ارزی بانک مرکزی بود. افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی نیز نتیجه افزایش ۱۲۳/۹ هزار میلیارد ریالی دارایی‌های خارجی و افزایش ۶۳/۸ هزار میلیارد ریالی بدهی‌های خارجی بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی بود.

۱۵-۲-۲- سیستم بانکی و بخش دولتی

در سال ۱۳۹۵، خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی با ۴۸۰/۰ هزار میلیارد ریال افزایش نسبت به سال قبل به ۱۵۸۳/۱ هزار میلیارد ریال رسید. طی سال مورد بررسی، بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی ۱۰/۷ درصد (۵۵/۸ هزار میلیارد ریال) افزایش یافت که این افزایش ناشی از رشد ۱۲/۲ درصدی

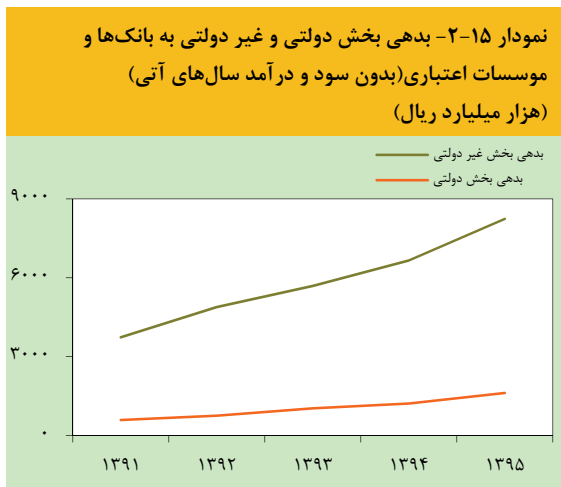
افزایش) به ۱۶۴۴/۳ هزار میلیارد ریال و مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی با رشد ۲۷/۸ درصدی (۱۱۵۷/۷ هزار میلیارد ریال افزایش) به ۵۳۲۶/۱ هزار میلیارد ریال رسید. بر این اساس، سهم بانک‌های تجاری دولتی از مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیر دولتی در پایان سال ۱۳۹۵، معادل ۱۵/۴ درصد بود که نسبت به سال قبل تغییری نداشته است. همچنین، سهم بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی از مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیر دولتی از ۶۲/۶ درصد در پایان سال ۱۳۹۴ به ۶۴/۶ درصد در پایان سال ۱۳۹۵ افزایش یافت؛ لیکن، سهم بانک‌های تخصصی از کل مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به بخش غیر دولتی از ۲۲/۰ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۲۰/۰ درصد در پایان سال ۱۳۹۵ کاهش یافت.

ریال) افزایش داشت که عامل اصلی آن، افزایش ۳۳/۰ درصدی (۳۹۲/۸ هزار میلیارد ریال) بدهی دولت به بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی بود که به ۱۵۸۴/۱ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۹۵ رسید. این امر عمدتاً ناشی از افزایش سرفصل مطالبات از دولت (مبالغ اصل و فرع تسهیلات تبصره‌ای اعطایی بانک‌ها که به تعهد دولت بوده و سررسید شده اما وصول نشده است) بود که با ۳۴۳/۸ هزار میلیارد ریال افزایش از ۱۱۲۶/۲ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۹۴ به ۱۴۷۰/۰ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۹۵ رسید. همچنین در پایان سال ۱۳۹۵، سپرده‌های بخش دولتی نزد بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی معادل ۱۹/۰ درصد کاهش یافت و به ۲۴۰/۹ هزار میلیارد ریال رسید.

۱۵-۳- شبکه بانکی^(۱) و بخش غیر دولتی^(۲)

در سال ۱۳۹۵، مانده تسهیلات اعطایی^(۳) شبکه بانکی به بخش غیر دولتی با ۲۳/۸ درصد افزایش (۱۵۸۵/۴ هزار میلیارد ریال) به ۸۲۴۰/۷ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به رشد ۱۷/۰ درصدی سال قبل، ۶/۸ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. سهم مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به بخش غیر دولتی معادل ۸۳/۶ درصد از کل مانده تسهیلات اعطایی آنها به بخش‌های دولتی و غیر دولتی بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل (۸۴/۶ درصد) ۱/۰ واحد درصد کاهش داشته است.

مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های تجاری دولتی به بخش غیر دولتی (بدون احتساب سود و درآمد سال‌های آتی) با ۲۳/۷ درصد رشد (۲۴۳/۷ هزار میلیارد ریال افزایش) نسبت به پایان سال ۱۳۹۴ به ۱۲۷۰/۳ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۹۵ رسید. همچنین، مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های تخصصی به بخش غیر دولتی با ۱۲/۶ درصد رشد (۱۸۴/۰ هزار میلیارد ریال

بررسی تغییر در مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های مختلف نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۵، بالاترین سهم (۷۲/۴ درصد) از افزایش در مانده خالص تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به بخش غیر دولتی، به فعالیت «بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه» اختصاص داشت و به ترتیب فعالیت‌های «صنعت و معدن» (۱۳/۲ درصد)، «ساخت‌مان و مسکن» (۹/۱ درصد) و «کشاورزی» (۵/۵ درصد) در مراتب بعدی اهمیت قرار داشتند.

۱- شامل بانک‌های دولتی و غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی می‌باشد.
 ۲- ارقام متن و جداول این قسمت بدون احتساب سود و درآمد سال‌های آتی است؛ لذا با ارقام مندرج در جداول پیوست که شامل سود و درآمد سال‌های آتی است، متفاوت می‌باشد.
 ۳- شامل مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول نیز می‌باشد.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۵

جدول ۱۵-۳- وضعیت تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به بخش غیر دولتی (۱)

(هزار میلیارد ریال)

سهام (درصد)		درصد تغییر		مانده در پایان سال		
۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳
۱۵/۴	۱۵/۴	۲۳/۷	۲۰/۳	۱۲۷۰/۳	۱۰۲۶/۶	۸۵۳/۶
۲۰/۰	۲۲/۰	۱۲/۶	۱۲/۷	۱۶۴۴/۳	۱۴۶۰/۳	۱۲۹۵/۶
۶۴/۶	۶۲/۶	۲۷/۸	۱۷/۸	۵۳۲۶/۱	۴۱۶۸/۴	۳۵۳۸/۰
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۳/۸	۱۷/۰	۸۲۴۰/۷	۶۶۵۵/۳	۵۶۸۷/۲

۱- بدون سود و درآمد سال‌های آتی می‌باشد.

اختصاص دادند. در سال ۱۳۹۵، سهم عقود مرابحه، فروش اقساطی، مشارکت حقوقی، اجاره به شرط تملیک و قرض الحسنه افزایش داشت و سهم عقود مشارکت مدنی، جعاله، مضاربه، سرمایه‌گذاری مستقیم و سلف نسبت به سال قبل کاهش پیدا کرد.

بررسی ترکیب مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به بخش غیر دولتی در قالب عقود اسلامی در سال ۱۳۹۵ نیز نشان می‌دهد که عقود مشارکت مدنی و فروش اقساطی به ترتیب با ۴۲/۳ و ۲۵/۶ درصد سهم از کل تسهیلات، بخش عمده‌ای از تسهیلات اعطایی به بخش غیر دولتی را به خود

جدول ۱۵-۴- سهم بخش‌های اقتصادی از تغییر در مانده خالص^(۱) تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به بخش غیر دولتی (درصد)

۱۳۹۵			۱۳۹۴		
شبکه بانکی	بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی	بانک‌های دولتی	شبکه بانکی	بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی	بانک‌های دولتی
۵/۵	۱/۸	۱۴/۴	۶/۲	۱/۳	۱۶/۹
۱۳/۲	۱۲/۷	۱۴/۵	۱۷/۱	۱۸/۶	۱۳/۹
۹/۱	۴/۶	۲۰/۲	۱۲/۵	۷/۱	۲۴/۴
-۰/۲	۰/۰	-۰/۷	-۱/۱	-۱/۳	-۰/۵
۷۲/۴	۸۰/۹	۵۱/۶	۶۵/۳	۷۴/۳	۴۵/۳
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

۱- مانده خالص تسهیلات اعطایی پس از کسر مانده بدهی مشتریان و تسهیلات اعطایی در کلیه سرفصل‌های مربوط به مابه‌التفاوت نرخ ارز، سود سال‌های آینده، سود و کارمزد سال‌های آینده، وجوه دریافتی مضاربه، حساب مشترک مشارکت مدنی (سهم بانک)، سود معوق و سود و کارمزد معوق، به دست آمده است. در ضمن، مانده تسهیلات اعطایی شامل عقود مشارکت حقوقی و سرمایه‌گذاری مستقیم نیز می‌باشد.

جدول ۱۵-۵- ترکیب مانده تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به بخش غیر دولتی به تفکیک عقود (درصد)

شبکه بانکی	بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی		بانک‌های تخصصی		بانک‌های تجاری		
	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۴	
۲۵/۶	۲۴/۷	۱۳/۹	۹/۵	۶۰/۳	۶۱/۹	۲۱/۷	۲۳/۲
۱/۸	۲/۳	۱/۹	۲/۷	-۰/۴	-۰/۵	۳/۸	۳/۹
۴۲/۳	۴۴/۰	۵۲/۱	۵۶/۰	۲۰/۳	۲۱/۳	۳۴/۹	۳۳/۷
۵/۱	۵/۰	۵/۵	۵/۶	۲/۳	۲/۱	۷/۵	۷/۶
۰/۳	۰/۲	۰/۲	۰/۲	۰/۲	۰/۳	۰/۹	۰/۴
۰/۳	۰/۴	۰/۰	۰/۰	۰/۷	۰/۸	۱/۱	۰/۹
۳/۶	۳/۴	۴/۷	۵/۱	۱/۲	۰/۷	۳/۰	۱/۲
۰/۹	۱/۱	۰/۹	۱/۱	۰/۳	۰/۳	۱/۸	۲/۳
۳/۶	۴/۲	۲/۳	۲/۷	۴/۳	۴/۳	۷/۹	۱۰/۲
۵/۳	۳/۷	۵/۸	۴/۴	۲/۶	۱/۰	۷/۲	۵/۳
۱۱/۲	۱۱/۰	۱۲/۷	۱۲/۷	۷/۴	۶/۸	۱۰/۲	۱۱/۳
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰

۱- هرچند که «دستورالعمل اجرایی عقد مرابحه» در سال ۱۳۹۰ و براساس بخشنامه شماره ۹۰/۱۴۱۶۹۶ مورخ ۱۳۹۰/۶/۲۰ به شبکه بانکی ابلاغ شده بود، لیکن آمار و اطلاعات این عقد از تیر ماه ۱۳۹۴ به خلاصه دفترکل بانک‌ها و موسسات اعتباری اضافه شده است. به علاوه، به دلیل جامعیت عقد مزبور و همچنین وجود برخی ابهامات و ضعف‌ها در دستورالعمل ابلاغ شده سال ۱۳۹۰ و با هدف تبیین هرچه بهتر و تثبیت هرچه بیشتر این عقود در شبکه بانکی کشور، ویرایش جدید «دستورالعمل اجرایی عقد مرابحه» در یک‌هزار و دویست و سیزدهمین جلسه مورخ ۱۳۹۴/۱۰/۲۹ به تصویب شورای پول و اعتبار رسید و اداره مطالعات و مقررات بانکی نیز مصوبه مزبور را طی بخشنامه شماره ۹۴/۳۴۷۲۷۸ مورخ ۱۳۹۴/۱۱/۲۷ به شبکه بانکی ابلاغ نمود.

۲- شامل آمار خرید دین، اموال معاملات و استصناع و همچنین، مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول می‌باشد.

فصل ۱۵ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

در سال ۱۳۹۵، نسبت مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول به کل تسهیلات ریالی اعطایی شبکه بانکی به بخش‌های دولتی و غیر دولتی ۹/۵ درصد بود که در مقایسه با رقم مشابه آن در پایان سال قبل (۹/۷ درصد)، معادل ۰/۲ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. طی دوره مورد بررسی، این متغیر در بانک‌های تجاری دولتی و بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی به ترتیب معادل ۱/۲ و ۰/۳ واحد درصد کاهش و در بانک‌های تخصصی معادل ۰/۶ واحد درصد افزایش یافت.

متقاضی دریافت تسهیلات راه‌اندازی شد و به این ترتیب در قالب مصوبات کارگروه استانی و تسهیلات مستقیم شبکه بانکی، در مجموع تا پایان سال ۱۳۹۵ مبلغ ۱۶۸/۱ هزار میلیارد ریال تسهیلات در اختیار ۲۴/۲ هزار بنگاه تولیدی کشور قرار گرفت.

تسهیلات تکلیفی بانک‌ها و موسسات اعتباری در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۸۳/۱ هزار میلیارد ریال بود که از این میزان، ۱۱۲/۰ هزار میلیارد ریال مربوط به تسهیلات قرض‌الحسنه (۶۱/۲ درصد) و بقیه (۷۱/۱ هزار میلیارد ریال) مربوط به سایر تسهیلات تکلیفی بود. از کل ۱۱۲/۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات قرض‌الحسنه، معادل ۸۸/۱ درصد (۹۸/۷ هزار میلیارد ریال) صرفاً مربوط به تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج و بقیه (۱۳/۳ هزار میلیارد ریال) مربوط به اشتغال مددجویان، مشاغل خانگی و ستاد دیه بود. سایر تسهیلات تکلیفی نیز معادل ۷۱/۱ هزار میلیارد ریال بود که ۴۵/۷ هزار میلیارد ریال آن مربوط به خرید گندم داخلی و سایر محصولات کشاورزی و ۱۲/۰ هزار میلیارد ریال آن مربوط به تسهیلات طرح مسکن مهر بود^(۲).

جدول ۱۵-۷- عملکرد بانک‌ها در زمینه اعطای تسهیلات (هزار میلیارد ریال) تکلیفی در سال ۱۳۹۵

مبلغ	
۱۱۲/۰	تسهیلات قرض‌الحسنه
۹۸/۷	ازدواج
۱۳/۳	سایر
۷۱/۱	سایر تسهیلات تکلیفی
۴۵/۷	خرید گندم داخلی و سایر محصولات کشاورزی
۱/۸	مسکن روستایی
۱۲/۰	مسکن مهر
۷/۸	بافت‌های فرسوده
۳/۸	مسکن اینترگران
۱۸۳/۱	کل تسهیلات تکلیفی

۱۵-۴- نقدینگی

در سال ۱۳۹۵، نقدینگی با رشدی معادل ۲۳/۲ درصد نسبت به سال ۱۳۹۴ به ۱۲۵۳۳/۹ هزار میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رشد نقدینگی در سال قبل از آن (۳۰/۰ درصد)، معادل ۶/۸ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد.

در سال ۱۳۹۵، نسبت مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول به کل تسهیلات ریالی اعطایی شبکه بانکی به بخش‌های دولتی و غیر دولتی ۹/۵ درصد بود که در مقایسه با رقم مشابه آن در پایان سال قبل (۹/۷ درصد)، معادل ۰/۲ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. طی دوره مورد بررسی، این متغیر در بانک‌های تجاری دولتی و بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی به ترتیب معادل ۱/۲ و ۰/۳ واحد درصد کاهش و در بانک‌های تخصصی معادل ۰/۶ واحد درصد افزایش یافت.

جدول ۱۵-۶- نسبت مطالبات سررسید گذشته، معوق و

مشکوک‌الوصول (غیر جاری) شبکه بانکی

به کل تسهیلات اعطایی (ریالی) (۱) (درصد)

تغییر	سال		
	۱۳۹۵	۱۳۹۴	
(واحد درصد)			
-۱/۲	۷/۶	۸/۸	بانک‌های تجاری
۰/۶	۷/۸	۷/۲	بانک‌های تخصصی
			بانک‌های غیر دولتی و موسسات
-۰/۳	۱۰/۷	۱۱/۰	اعتباری غیر بانکی
-۰/۲	۹/۵	۹/۷	شبکه بانکی

۱- شامل مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول بخش‌های دولتی و غیر دولتی می‌باشد.

با توجه به نقش واحدهای تولیدی کوچک و متوسط در ایجاد اشتغال و در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی، در اردیبهشت ماه ۱۳۹۵ «دستورالعمل تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط» توسط بانک مرکزی تهیه و به شبکه بانکی کشور ابلاغ گردید^(۱). به موجب این دستورالعمل مقرر گردید آن دسته از بنگاه‌های تولیدی کوچک و متوسط که به رغم برخورداری از بازار محصول مناسب، به دلیل مواجهه با مشکلاتی همچون تنگناهای مالی و نداشتن سرمایه در گردش، تولید آنها متوقف شده یا با ظرفیت پایین فعالیت می‌نمایند و نیز طرح‌های تولیدی که از پیشرفت فیزیکی بالای ۶۰ درصد برخوردار هستند، مورد حمایت مالی بیشتر نظام بانکی قرار گیرند. بر همین اساس، در چارچوب دستورالعمل مذکور و با همکاری وزارت صنعت، معدن و تجارت، سامانه ثبت‌نام واحدهای تولیدی متقاضی دریافت تسهیلات با هدف شناسایی و گزینش واحدهای تولیدی

۱- بخشنامه شماره ۹۵/۲۷۵۷۷ مورخ ۱۳۹۵/۲/۱ موضوع ابلاغ «دستورالعمل تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط»

۲- فقط مربوط به عملکرد سال ۱۳۹۵ است.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۵

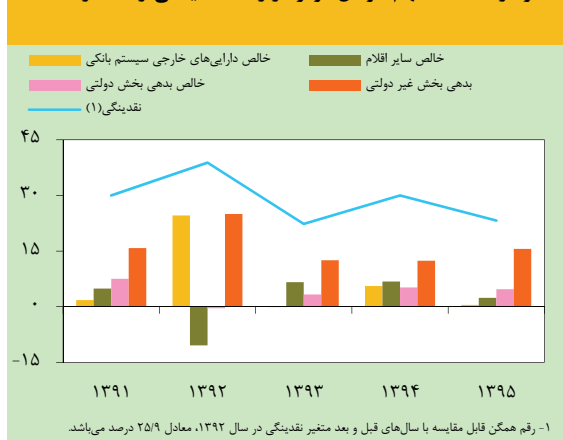
به پایان سال قبل، سهمی فزاینده معادل ۰/۵ واحد درصد در رشد نقدینگی داشت.

جدول ۱۵-۹- سهم عوامل موثر در رشد نقدینگی (واحد درصد)

سال		عوامل
۱۳۹۵	۱۳۹۴	
۰/۵	۵/۶	خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی
۲۲/۷	۲۴/۴	خالص دارایی‌های داخلی سیستم بانکی
۴/۷	۵/۲	خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی
۴/۴	۴/۹	دولت
۰/۳	۰/۳	شرکت‌های دولتی
۱۵/۶	۱۲/۴	بدهی بخش غیر دولتی به بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی (۱)
۲/۴	۶/۸	خالص سایر اقلام
۲۳/۲	۳۰/۰	نقدینگی (درصد)

۱- بدون سود و درآمد سال‌های آتی

نمودار ۱۵-۴- سهم عوامل موثر در رشد نقدینگی (واحد درصد)

۱۵-۴-۱- پایه پولی

پایه پولی در سال ۱۳۹۵ نسبت به پایان سال قبل ۱۷/۳ درصد افزایش یافت که در مقایسه با رشد سال قبل (۱۶/۹ درصد) به میزان ۰/۴ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد.

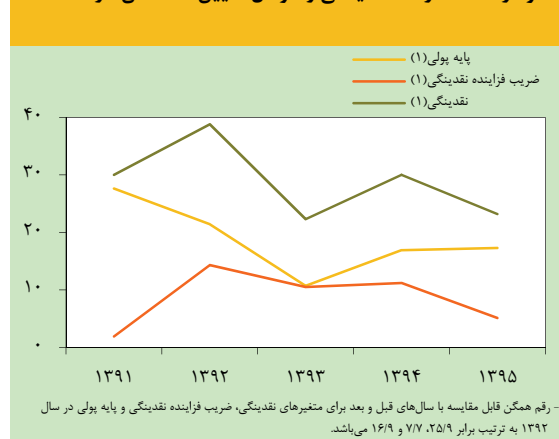
مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها با ۱۹/۲ درصد افزایش نسبت به پایان سال ۱۳۹۴ و سهمی فزاینده معادل ۱۰/۵ واحد درصد، مهم‌ترین عامل فزاینده رشد پایه پولی بود که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل (سهم کاهنده ۱/۷ واحد درصدی در رشد ۱۶/۹ درصدی پایه پولی) به میزان ۱۲/۲ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. علی‌رغم اقدامات بانک مرکزی در زمینه کنترل اضافه‌برداشت بانک‌ها و موسسات اعتباری در سال ۱۳۹۴ (نظیر

جدول ۱۵-۸- نقدینگی برحسب عوامل تعیین‌کننده آن

درصد تغییر	مانده در پایان سال	
	۱۳۹۵	۱۳۹۴
پایه پولی (هزار میلیارد ریال)	۱۷۹۸/۳	۱۵۳۳/۶
ضریب فزاینده نقدینگی	۶/۹۷۰	۶/۶۳۳
نقدینگی (هزار میلیارد ریال)	۱۲۵۳۳/۹	۱۰۱۷۲/۸

مهم‌ترین عامل رشد نقدینگی در سال ۱۳۹۵، رشد ۱۷/۳ درصدی پایه پولی بود. در سال ۱۳۹۵، پایه پولی به دلیل افزایش مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها افزایش یافت. ضریب فزاینده نقدینگی نیز با ۵/۱ درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۶/۹۷۰ رسید.

نمودار ۱۵-۳- رشد نقدینگی و عوامل تعیین‌کننده آن (درصد)

بررسی عوامل موثر بر رشد نقدینگی در سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که خالص دارایی‌های داخلی سیستم بانکی با ۳۰/۰ درصد رشد، سهمی فزاینده معادل ۲۲/۷ واحد درصد در رشد نقدینگی داشت. در میان خالص دارایی‌های داخلی، بدهی بخش غیر دولتی به بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی (بدون سود و درآمد سال‌های آتی) و خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی به ترتیب با ۲۳/۸ و ۴۳/۷ درصد رشد و سهمی فزاینده معادل ۱۵/۶ و ۴/۷ واحد درصد، مهم‌ترین عوامل رشد نقدینگی بودند. خالص سایر اقلام سهمی فزاینده معادل ۲/۴ واحد درصد در رشد نقدینگی در سال ۱۳۹۵ داشت. خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی نیز با ۲/۰ درصد افزایش نسبت

فصل ۱۵ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

در سال مورد بررسی، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با ۰/۶ درصد کاهش نسبت به پایان سال ۱۳۹۴ و سهمی کاهنده معادل ۰/۸- واحد درصد تنها عامل کاهنده رشد پایه پولی بود.

۱۵-۴-۲- ضریب فزاینده نقدینگی

ضریب فزاینده نقدینگی با ۵/۱ درصد افزایش نسبت به پایان سال قبل به ۶/۹۷۰ در پایان سال ۱۳۹۵ رسید. افزایش مذکور ناشی از کاهش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌های بخش غیر دولتی، نسبت ذخایر اضافی بانک‌ها به کل سپرده‌های بخش غیر دولتی و نسبت سپرده‌های قانونی به کل سپرده‌های بخش غیر دولتی به ترتیب معادل ۱۴/۵، ۱۴/۵ و ۰/۷ درصد بود که به ترتیب سهمی فزاینده برابر ۰/۲۱۲، ۰/۰۹۲ و ۰/۰۳۲ واحد در افزایش ضریب فزاینده نقدینگی داشتند.

جدول ۱۵-۱۱- عوامل موثر بر ضریب فزاینده نقدینگی

سهم هر یک از اجزا در تغییرات ضریب در سال ۱۳۹۵	پایان سال	
	۱۳۹۵	۱۳۹۴
نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها	۰/۰۳۲	۰/۰۳۸
نسبت سپرده‌های قانونی به کل سپرده‌ها	۰/۱۰۳	۰/۱۰۴
نسبت ذخایر اضافی به کل سپرده‌ها	۰/۰۱۲	۰/۰۱۵
ضریب فزاینده نقدینگی	۶/۹۷۰	۶/۶۳۳

۱۵-۵- ترکیب نقدینگی

ترکیب نقدینگی در سال ۱۳۹۵ نشان‌دهنده کاهش سهم پول از ۱۳/۴ درصد در پایان سال ۱۳۹۴ به ۱۳/۰ درصد در پایان سال ۱۳۹۵ می‌باشد. در مقابل، سهم شبه‌پول از نقدینگی با ۰/۴ واحد درصد افزایش به ۸۷/۰ درصد در پایان سال ۱۳۹۵ رسید.

علاوه بر جذابیت نرخ‌های سود سپرده‌های غیر دیداری در مقابل پول، بخشی از افزایش سهم شبه‌پول در نقدینگی به دلیل رشد فزاینده استفاده از بانکداری الکترونیکی و کارت‌های پرداخت متصل به سپرده‌های کوتاه‌مدت بوده است.

راه‌اندازی و تکمیل سامانه چکاوک، تبدیل اضافه‌برداشت ناشی از تسهیلات تکلیفی بانک‌ها به خط اعتباری و سپرده‌گذاری در بازار بین‌بانکی، به دنبال افزایش تکالیف بانکی و تعمیق مشکلات ترازنامه‌ای بانک‌ها، بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در سال ۱۳۹۵ افزایش یافت.

(واحد درصد) جدول ۱۵-۱۰- سهم عوامل موثر در رشد پایه پولی

سال	سال	
	۱۳۹۵	۱۳۹۴
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۲۶/۸	-۰/۸
خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی	۱۱/۴	۱/۳
مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها	-۱/۷	۱۰/۵
خالص سایر اقلام	-۱۹/۶	۶/۳
پایه پولی (درصد)	۱۶/۹	۱۷/۳

خالص سایر اقلام بانک مرکزی با ۶/۷ درصد افزایش نسبت به پایان سال ۱۳۹۴ و سهمی فزاینده معادل ۶/۳ واحد درصد، دومین عامل فزاینده رشد پایه پولی در سال ۱۳۹۵ بود. دلیل عمده افزایش سهم خالص سایر اقلام در رشد پایه پولی در سال ۱۳۹۵ اجرای بخشی از تبصره ۳۵ قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۹۵ مصوب شهریور ماه ۱۳۹۵ بوده است. در صورت حذف اثر تغییرات صورت گرفته در نرخ ارز در ریالی کردن اقلام ارزی ترازنامه‌ای بانک مرکزی و همچنین حذف آثار ناشی از کاهش حساب مازاد حاصل از ارزیابی دارایی‌های خارجی (موضوع اجرای بخشی از تبصره ۳۵ قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۹۵)، سهم خالص سایر اقلام بانک مرکزی از رشد پایه پولی در سال ۱۳۹۵ از ۶/۳ واحد درصد به ۱/۲- واحد درصد خواهد رسید.

خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی نیز با ۱۱/۲ درصد رشد نسبت به پایان سال ۱۳۹۴ و سهمی فزاینده معادل ۱/۳ واحد درصد، دیگر عامل فزاینده رشد پایه پولی در سال مذکور بود.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۵

جدول ۱۵-۱۲- نقدینگی برحسب پول و شبه پول

(هزار میلیارد ریال)

سهم نسبت به نقدینگی (درصد)	درصد تغییر		مانده در پایان سال			
	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	
	۱۳/۰	۱۳/۳	۱۶۳۰/۳	۱۳۶۷/۰	۱۲۰۷/۵	پول
	۳/۱	۵/۸	۳۹۳/۳	۳۷۱/۹	۳۵۱/۷	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
	۹/۹	۲۴/۳	۱۲۳۷/۰	۹۹۵/۱	۸۵۵/۹	سپرده دیداری بخش غیر دولتی
	۸۷/۰	۲۳/۸	۱۰۹۰۳/۶	۸۸۰۵/۸	۶۶۱۶/۳	شبه پول
	۴/۸	۲۸/۳	۶۰۲/۹	۴۶۹/۸	۳۹۰/۹	سپرده‌های قرض الحسنه پس انداز
	۸۰/۸	۲۳/۶	۱۰۱۲۳/۱	۸۱۸۷/۴	۶۱۰۰/۹	سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار
	۱/۴	۱۹/۵	۱۷۷/۶	۱۴۸/۶	۱۲۴/۵	سپرده‌های متفرقه
	۱۰۰/۰	۲۳/۲	۱۲۵۲۳/۹	۱۰۱۷۲/۸	۷۸۲۳/۸	نقدینگی

۱۵-۵-۱- پول

قبل کاهش و سهم سپرده‌های قرض الحسنه پس انداز، کوتاه‌مدت و کوتاه‌مدت ویژه افزایش یافت.

جدول ۱۵-۱۴- ترکیب شبه پول (درصد)

پایان سال		
۱۳۹۵	۱۳۹۴	
۵/۵	۵/۳	سپرده‌های قرض الحسنه پس انداز (۱)
۹۲/۹	۹۳/۰	سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار
۳۸/۹	۳۴/۸	کوتاه‌مدت عادی
۹/۶	۷/۲	کوتاه‌مدت ویژه
۴۴/۴	۵۱/۰	بلندمدت
۱/۶	۱/۷	سپرده‌های متفرقه (۲)

- شامل سپرده‌های صندوق پس انداز مسکن بانک مسکن نیز می‌باشد.
- شامل پیش‌پرداخت اعتبارات اسنادی، سپرده نقدی ضمانت‌نامه‌ها، وجوه اداره شده مصرف نشده، پیش‌دریافت بابت تسهیلات و وجوه صندوق بازنشستگی و پس‌انداز کارکنان بانک‌ها می‌باشد.

بررسی اجزای سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت نشان می‌دهد که در سال مورد بررسی، سهم سپرده‌های یک‌ساله از کل سپرده‌های بلندمدت با ۸/۵ واحد درصد افزایش نسبت به سال قبل، از ۷۷/۱ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۸۵/۶ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافت. در مقابل، سهم سپرده‌های پنج‌ساله با ۵/۱ واحد درصد کاهش نسبت به سال قبل، از ۱۸/۲ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۱۳/۱ درصد در سال ۱۳۹۵ رسید. سهم سپرده‌های دو، سه و چهارساله نیز به ترتیب از ۰/۴، ۰/۴ و ۰/۳ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۰/۹، ۰/۲ و ۰/۲ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش یافت. ممنوعیت افتتاح سپرده با سررسید بیشتر از یک سال توسط بانک‌ها در اردیبهشت ماه ۱۳۹۳ و استمرار این ممنوعیت در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵، مهم‌ترین دلیل کاهش سهم سپرده‌های بلندمدت بالاتر از یک سال در سال ۱۳۹۵ بود.

در سال ۱۳۹۵، حجم پول با ۱۹/۳ درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۱۶۳۰/۳ هزار میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رشد سال قبل (۱۳/۲ درصد) به میزان ۶/۱ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. افزایش رشد سپرده‌های دیداری از ۱۶/۳ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۲۴/۳ درصد در سال ۱۳۹۵، مهم‌ترین عامل افزایش رشد حجم پول در سال مزبور بود.

سهم سپرده‌های دیداری در پول از ۷۲/۸ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۷۵/۹ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافت. در مقابل، سهم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص در ترکیب پول از ۲۷/۲ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۲۴/۱ درصد در سال ۱۳۹۵ کاهش یافت.

جدول ۱۵-۱۳- ترکیب پول (درصد)

پایان سال		
۱۳۹۵	۱۳۹۴	
۲۴/۱	۲۷/۲	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
۷۵/۹	۷۲/۸	سپرده دیداری بخش غیر دولتی

۱۵-۵-۲- شبه پول

در سال مورد بررسی، شبه‌پول با رشدی معادل ۲۳/۸ درصد به ۱۰۹۰۳/۶ هزار میلیارد ریال رسید و سهم آن در نقدینگی از ۸۶/۶ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۸۷/۰ درصد در سال ۱۳۹۵ افزایش یافت. در بین اجزای شبه‌پول، سهم سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت و سپرده‌های متفرقه در مقایسه با سال

(درصد) جدول ۱۵-۱۵- ترکیب سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت

	پایان سال		
	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳
یک‌ساله	۸۵/۶	۷۷/۱	۵۷/۴
دو‌ساله	۰/۹	۴/۰	۱۱/۹
سه‌ساله	۰/۲	۰/۴	۰/۹
چهارساله	۰/۲	۰/۳	۰/۶
پنج‌ساله	۱۳/۱	۱۸/۲	۲۹/۲

۱۵-۶- منابع و مصارف بانک‌های تجاری دولتی

به میزان ۶/۳ هزار میلیارد ریال و همچنین افزایش اسکناس و مسکوک در صندوق به میزان ۱/۱ هزار میلیارد ریال، منابع مسدود بانک‌های مزبور معادل ۷/۴ هزار میلیارد ریال افزایش یافت. در این سال منابع آزاد از محل سپرده‌های بخش غیر دولتی در بانک‌های تخصصی معادل ۱۸۲/۵ هزار میلیارد ریال افزایش نشان داد که با در نظر گرفتن سایر منابع (بدهی به بانک مرکزی، بدهی‌های ارزی، بدهی به سایر بانک‌ها و سایر وجوه)، کل منابع آزاد اعتباری بانک‌های تخصصی معادل ۲۴۸/۹ هزار میلیارد ریال افزایش یافت. از این محل، بدهی بخش‌های غیر دولتی و دولتی به ترتیب معادل ۱۸۶/۴ و ۶۲/۵ هزار میلیارد ریال افزایش یافت. بدهی بانک‌های تخصصی به بانک مرکزی با ۱۳/۷ درصد (۷۸/۴ هزار میلیارد ریال) کاهش نسبت به سال ۱۳۹۴ به ۴۹۴/۴ هزار میلیارد ریال در پایان سال ۱۳۹۵ رسید.

۱۵-۸- منابع و مصارف بانک‌های غیر دولتی و

موسسات اعتباری غیر بانکی^(۳)

در سال ۱۳۹۵، حجم سپرده‌های بخش غیر دولتی نزد بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی ۲۲/۷ درصد (۱۶۰۳/۹ هزار میلیارد ریال) افزایش یافت. از این میزان افزایش، معادل ۱۷۷/۹ هزار میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های دیداری و ۱۴۲۶/۰ هزار میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های غیر دیداری بود. در سال مزبور، منابع مسدود بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی معادل ۱۷۹/۲ هزار میلیارد ریال افزایش یافت که این امر نتیجه افزایش ۱۷۳/۱ هزار میلیارد ریالی سپرده قانونی و ۶/۱ هزار میلیارد ریالی اسکناس و مسکوک در صندوق بانک‌های مزبور بود. همچنین در سال ۱۳۹۵، حساب سرمایه و سپرده‌ها و وجوه بخش دولتی نزد بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی به ترتیب معادل ۲۴۳/۹ و ۰/۳ هزار میلیارد ریال کاهش یافت. از محل منابع مذکور، معادل ۱۱۶۴/۲ هزار میلیارد ریال به بدهی بخش غیر دولتی و ۱۸۸/۶ هزار میلیارد ریال به بدهی بخش دولتی افزوده شد.

حجم سپرده‌های بخش غیر دولتی نزد بانک‌های تجاری دولتی در سال ۱۳۹۵ نسبت به سال قبل ۳۱/۶ درصد رشد (۵۴۵/۹ هزار میلیارد ریال افزایش) داشت. از این میزان افزایش، معادل ۳۳/۷ هزار میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های دیداری و ۵۱۲/۲ هزار میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های غیر دیداری بود. طی این سال منابع مسدود بانک‌های تجاری دولتی معادل ۵۴/۳ هزار میلیارد ریال افزایش یافت که این امر در نتیجه افزایش سپرده قانونی به میزان ۵۴/۹ هزار میلیارد ریال و کاهش اسکناس و مسکوک در صندوق به میزان ۰/۶ هزار میلیارد ریال بود. همچنین، حساب سرمایه بانک‌های تجاری دولتی معادل ۳۹/۸ هزار میلیارد ریال افزایش و سپرده‌ها و وجوه بخش دولتی به میزان ۵۰/۴ هزار میلیارد ریال کاهش یافت. با توجه به افزایش منابع بانک‌های تجاری دولتی، ۲۴۳/۷ هزار میلیارد ریال به بدهی بخش غیر دولتی^(۱) و ۱۰۳/۰ هزار میلیارد ریال به بدهی بخش دولتی^(۲) به این بانک‌ها افزوده شد.

۱۵-۷- منابع و مصارف بانک‌های تخصصی

در سال ۱۳۹۵، حجم سپرده‌های بخش غیر دولتی نزد بانک‌های تخصصی ۱۸۹/۹ هزار میلیارد ریال افزایش یافت. از این میزان افزایش، معادل ۳۰/۳ هزار میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های دیداری و ۱۵۹/۶ هزار میلیارد ریال مربوط به سپرده‌های غیر دیداری بود. به دلیل افزایش سپرده‌های قانونی

۱- بدون سود و درآمد سال‌های آتی

۲- در متن و جداول مربوط به منابع و مصارف بانک‌ها، بدهی بخش دولتی شامل اوراق مشارکت دولتی نمی‌باشد، لذا با رقم بدهی بخش دولتی در جداول خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها متفاوت است.

۳- شامل بانک‌های موضوع اصل ۴۴ نیز می‌باشد.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۵

کارشناسی و بالاتر رو به افزایش و در مقابل، سهم کارکنان مقاطع کاردانی، دیپلم و زیر دیپلم رو به کاهش بوده است؛ به طوری که سهم دارندگان مدارج تحصیلی کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری از کل کارکنان با ۲/۸ واحد درصد افزایش از ۵۷/۱ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۵۹/۹ درصد در سال ۱۳۹۵ رسید. در مقابل، مجموع سهم دارندگان مدارج تحصیلی کاردانی، دیپلم و زیر دیپلم با همان میزان کاهش از ۴۲/۹ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۴۰/۱ درصد در سال ۱۳۹۵ رسید.

جدول ۱۵-۱۶- پراکندگی واحدهای بانکی (۱)

سال		
۱۳۹۵	۱۳۹۴	
۲۳۳۷۰	۲۲۹۵۰	داخل کشور
۵۴۸۸	۵۵۱۵	بانک‌های تجاری
۳۸۳۸	۳۸۴۷	بانک‌های تخصصی
		بانک‌های غیر دولتی و
۱۴۰۴۴	۱۳۵۸۸	موسسات اعتباری غیر بانکی
۴۵	۴۵	خارج کشور
۱۳	۱۳	ملی ایران
۲۲	۲۲	صادرات ایران
۲	۲	تجارت
۴	۴	ملت
۳	۳	سپه
۱	۱	پارسیان
۲۳۴۱۵	۲۲۹۹۵	شبکه بانکی

۱- شامل نمایندگی نمی‌باشد.

۱۵-۹- واحدها و کارکنان شبکه بانکی

در سال ۱۳۹۵، تعداد واحدهای بانکی اعم از شعبه و باجه در داخل و خارج از کشور با ۱/۸ درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۲۳۴۱۵ واحد رسید که از این تعداد، ۲۳۳۷۰ واحد در داخل و بقیه در خارج از کشور قرار داشتند. در بین کلیه بانک‌ها، بانک‌های ملی ایران و صادرات ایران به ترتیب با سهم‌هایی معادل ۱۴/۲ و ۱۲/۵ درصد بیشترین سهم از تعداد واحدهای بانکی داخل کشور را به خود اختصاص دادند.

بررسی میزان اشتغال به کار در شبکه بانکی نشان می‌دهد که تعداد کارکنان شبکه بانکی با ۱/۰ درصد کاهش نسبت به سال ۱۳۹۴ به ۲۲۲۶۰۶ نفر در سال ۱۳۹۵ رسید. تعداد کارکنان بانک‌های تجاری دولتی، بانک‌های تخصصی دولتی و بانک‌های غیر دولتی و موسسات اعتباری غیر بانکی به ترتیب معادل ۲/۳، ۰/۵ و ۰/۵ درصد کاهش یافت.

در سال مورد بررسی، متوسط تعداد کارکنان در هر واحد بانکی ۹/۵ نفر بود که نسبت به سال قبل ۳/۱ درصد کاهش یافته است. همچنین، نسبت جمعیت کل کشور به ازای هر واحد بانکی (داخل کشور) به ۳۴۲۰ نفر رسید که نسبت به رقم سال ۱۳۹۴ به تعداد ۲۰ نفر کاهش نشان می‌دهد.

طبقه‌بندی کارکنان شبکه بانکی از نظر سطوح تحصیلی در سال مورد بررسی نشان می‌دهد سهم کارکنان مقاطع

جدول ۱۵-۱۷- طبقه‌بندی کارکنان شبکه بانکی برحسب مدارج تحصیلی

(نفر- درصد)

۱۳۹۵		۱۳۹۴		۱۳۹۳	
تعداد	سهم	تعداد	سهم	تعداد	سهم
۵۳۶۶۴	۱۰۰/۰	۵۴۹۳۲	۱۰۰/۰	۵۶۸۳۶	۱۰۰/۰
۵۱/۳	۲۷۵۲۹	۴۸/۶	۲۶۶۸۴	۴۲/۶	۲۴۲۲۳
۴۶/۶	۲۵۰۲۲	۴۹/۲	۲۷۰۱۸	۵۴/۷	۳۱۰۶۴
۲/۱	۱۱۱۳	۲/۲	۱۲۳۰	۲/۷	۱۵۴۹
۳۵۳۲۶	۱۰۰/۰	۳۵۵۰۵	۱۰۰/۰	۳۵۵۹۸	۱۰۰/۰
۶۸/۳	۲۴۱۴۲	۶۶/۰	۲۳۴۲۰	۶۲/۴	۲۲۲۱۳
۳۰/۶	۱۰۸۰۲	۳۲/۸	۱۱۶۵۳	۳۶/۲	۱۲۸۷۷
۱/۱	۳۸۲	۱/۲	۴۳۲	۱/۴	۵۰۸
۱۳۳۶۱۶	۱۰۰/۰	۱۳۴۳۳۴	۱۰۰/۰	۱۲۸۲۰۲	۱۰۰/۰
۶۱/۱	۸۱۶۱۷	۵۸/۳	۷۸۲۹۰	۵۴/۱	۶۹۳۶۶
۳۶/۳	۴۸۴۷۱	۳۸/۸	۵۲۰۸۰	۴۲/۴	۵۴۳۶۷
۲/۶	۳۵۲۸	۲/۹	۳۹۶۴	۳/۵	۴۵۶۹
۲۲۲۶۰۶	۱۰۰/۰	۲۲۴۷۷۱	۱۰۰/۰	۲۲۰۷۳۶	۱۰۰/۰
۵۹/۹	۱۳۳۲۸۸	۵۷/۱	۱۲۸۳۹۴	۵۲/۵	۱۱۵۸۰۲
۳۷/۹	۸۴۲۹۵	۴۰/۴	۹۰۷۵۱	۴۴/۵	۹۸۳۰۸
۲/۲	۵۰۲۳	۲/۵	۵۶۲۶	۳/۰	۶۶۲۶

۱۵-۱- تحولات سیستم بانکی

اهم اقدامات انجام شده در سال ۱۳۹۵ به شرح زیر می‌باشد:

بخش اول - اقدامات مرتبط با تدوین مقررات، آیین‌نامه،

دستورالعمل، بخشنامه و اصلاحیه‌ها

- بازنگری و ابلاغ «آیین‌نامه مدت و طرز نگاهداری اوراق بازرگانی، اسناد و دفاتر موسسات اعتباری» با رویکرد امکان تهیه تصاویر دیجیتالی از اسناد کاغذی و مد نظر داشتن تدابیر و ملاحظات امنیتی کافی در این خصوص و هم‌چنین کاهش مشکلات و هزینه‌های نگهداری حجم انبوه اسناد فیزیکی

- بازنگری و ابلاغ «دستورالعمل کارت اعتباری مباحه (کام)» با هدف تسهیل استفاده و فراگیر شدن کارت‌های اعتباری در شبکه بانکی کشور و نیز رفع برخی ابهامات و انطباق هرچه بیشتر آن با شرایط و مقتضیات روز کشور و هم‌چنین در اجرای برنامه‌های دولت در زمینه تحریک تقاضا و افزایش رفاه خانوارها

- بازنگری و ابلاغ «دستورالعمل سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار» با رویکرد پیشگیری از ورود بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی به عرصه بنگاه‌داری و ضابطه‌مندتر کردن سرمایه‌گذاری آنها

- تدوین و ابلاغ «دستورالعمل الزامات ناظر بر حاکمیت شرکتی در موسسات اعتباری غیر دولتی» با هدف افزایش ثبات و سلامت موسسات اعتباری غیر دولتی از طریق فراهم شدن امکان اداره صحیح آن موسسات

- تدوین و ابلاغ «دستورالعمل اجرایی تاسیس، فعالیت و نظارت بر موسسات پس‌انداز و تسهیلات مسکن» به شبکه بانکی کشور در اجرای تکلیف مقرر در ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۲ ماده ۷ قانون حمایت از احیا، به‌سازی و نوسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری

- بازنگری و ابلاغ «دستورالعمل اجرایی تاسیس، نحوه فعالیت و نظارت بر شرکت‌های لیزینگ (واسپاری)» به شبکه

بانکی کشور با رویکرد بهبود فضای کسب و کار و توسعه و تسهیل فعالیت شرکت‌های مزبور و استفاده از تمامی ظرفیت‌های موجود برای تامین مالی بهینه بخش‌های مختلف اقتصادی

- تدوین و ابلاغ «دستورالعمل نحوه صدور اجازه‌نامه عملیات ارزی موسسات اعتباری» به شبکه بانکی کشور با هدف روزآمد نمودن و هماهنگ ساختن ضوابط و مقررات ناظر بر نحوه و شرایط صدور مجوز انجام عملیات ارزی برای موسسات اعتباری با اقتضانات و شرایط جدید

- تدوین و ابلاغ «دستورالعمل اجرایی افتتاح حساب سپرده ریالی برای اشخاص خارجی» با رویکرد تسهیل بیشتر شرایط ارائه خدمات پولی و بانکی به سرمایه‌گذاران و گردشگران خارجی و رفع برخی موانع افتتاح حساب سپرده ریالی برای آنها به منظور بهره‌برداری حداکثری از فرصت‌های بالقوه در دوره پسابرجام در چارچوب منافع ملی و حصول اهداف اقتصادی کشور

- بازنگری و ابلاغ «دستورالعمل احراز و سلب صلاحیت حرفه‌ای مدیر عامل و اعضای هیات مدیره موسسات اعتباری»

- ترجمه و ابلاغ «سند بال ۲» به منظور تعمیق مفاهیم مرتبط با سند مذکور در نظام بانکی کشور و تسهیل مراحل پیاده‌سازی و اجرای استانداردهای آن در موسسات اعتباری

- ترجمه و ابلاغ «سند اصول ۲۳ گانه ارائه شده در «رهنمود مدیریت ریسک نقدینگی برای موسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی» از انتشارات هیات خدمات مالی اسلامی (IFSB)» به منظور کمک به ارتقای دانش مدیریت ریسک نقدینگی در شبکه بانکی کشور و با توجه به اهمیت مدیریت ریسک نقدینگی در موسسات اعتباری

- ترجمه و ابلاغ «سند اصول حاکمیت شرکتی برای بانک‌ها از انتشارات کمیته بال ۲۰۱۵» با رویکرد استقرار حاکمیت شرکتی بهینه در شبکه بانکی کشور

بخش سوم - اقدامات مرتبط با مجوزهای بانکی^(۱)

بانک مرکزی به استناد قانون پولی و بانکی کشور، قانون تنظیم بازار غیر متشکل پولی و قوانین توسعه‌ای کشور، در راستای ایفای نقش خود تقاضاها و مجوزهای تاسیس، فعالیت و تغییرات ثبتی نهادهای بازار پول را بررسی می‌نماید. این بانک در سال ۱۳۹۵ با بررسی تقاضاهای تاسیس نهادهای جدید و ساماندهی نهادهای موجود، نسبت به صدور مجوزهای تاسیس با فعالیت ۱۸ تعاونی اعتبار، ۶۴ صندوق قرض‌الحسنه، ۳۳۷ صرافی، ۸ لیزینگ و تمدید مجوز ۲۱۶ مورد از نهادهای یاد شده که دارای مجوز موقت فعالیت بوده‌اند و همچنین ابطال مجوز تاسیس با فعالیت ۱۶۰ صرافی و یک صندوق قرض الحسنه اقدام نمود.

در سال ۱۳۹۵، با توجه به وفای دستگاه‌های مرتبط با موضوع ساماندهی از قبیل مراجع انتظامی، قضایی و امنیتی با بانک مرکزی، روند ساماندهی موسسات فعال در بازار غیر متشکل پولی ادامه داشت. در راستای انتظام‌بخشی به وضعیت شعب و باجه‌های بانک‌ها و موسسات اعتباری که به استناد مصوبات مراجع ذی‌صلاح از سال‌های قبل در دستور کار این بانک قرار داشت، با تکمیل سامانه اطلاعات مجوز نهادهای پولی (سام) در سال ۱۳۹۴ و در ادامه به‌روزرسانی اطلاعات و مشخصات شعب و باجه‌های مجاز بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی، در سال ۱۳۹۵ نیز با تخصیص شناسه اختصاصی به واحدهای بانکی، حدود ۸۰۰۰ فقره مجوز برای واحدهای بانکی مذکور صادر گردید. بدین ترتیب، با صدور و نصب مجوز متحدالشکل برای ۲۳۰۰۰ واحد مجاز شبکه بانکی در ۲ سال گذشته ضمن استقرار بانک اطلاعاتی شعب و باجه‌های شبکه بانکی در بانک مرکزی، دسترسی به اهداف نظارتی و ایجاد شفافیت برای مراجعان و همچنین نهادهای نظارتی تسهیل گردید.

بانک مرکزی در ادامه اجرای برخی مواد قانون برنامه پنجم توسعه (از طریق اداره مجوزهای بانکی) به شرح زیر اقدام نمود:

۱- میان زمان اخذ مجوز بانک‌ها و موسسات اعتباری از بانک مرکزی با زمان ارسال خلاصه دفترکل استاندارد آنها جهت درج در آمارهای پولی و مالی کشور فاصله وجود دارد.

بخش دوم - اقدامات مرتبط با مبارزه با پولشویی

- همکاری در تدوین و پیگیری تصویب «قانون مبارزه با تامین مالی تروریسم»، با توجه به تاثیر آن در خارج شدن از صدر فهرست کشورهای «با ریسک بالا و غیر همکار» در زمینه پولشویی و تامین مالی تروریسم از منظر گروه ویژه اقدام مالی (FATF)

- برگزاری دوره پیش‌ارزیابی صندوق بین‌المللی پول در بانک مرکزی برای کلیه اعضای مشمول قانون مبارزه با پولشویی و ارزیابی صندوق در سال ۲۰۱۸

- به‌روزرسانی بخشنامه‌های مربوط به قطعنامه ۱۲۶۷ سازمان ملل متحد

- احصای خلاصه‌های مقرراتی و اجرایی در زمینه مبارزه با پولشویی و تامین مالی تروریسم کشور و گزارش موارد به رئیس‌جمهور

- مشارکت فعال در جلسات پاسخ به پرسشنامه سازمان ملل متحد در خصوص قطعنامه ۱۳۷۳

- بررسی منشا تامین سرمایه اولیه و نیز افزایش سرمایه بانک‌ها و موسسات اعتباری، مطابق مصوبه شورای عالی امنیت ملی

- بررسی منشا تامین سرمایه اولیه و نیز افزایش سرمایه بیمه‌ها، براساس مصوبه شورای عالی مبارزه با پولشویی

- انجام بازرسی جامع از تمامی بانک‌ها در خصوص نحوه اجرای مقررات مبارزه با پولشویی

- تدوین و ابلاغ بخشنامه‌ها به شبکه بانکی، در راستای اجرای مصوبات شورای عالی مبارزه با پولشویی

- مشارکت فعال در کمیته تخصصی شورای عالی مبارزه با پولشویی با موضوع اصلاح قانون مبارزه با پولشویی و تامین مالی تروریسم

- مشارکت فعال در کارگروه تهیه اصلاحیه قانون مبارزه با پولشویی در وزارت امور اقتصادی و دارایی

فصل ۱۵ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

- با توجه به نهایی شدن دستورالعمل اجرایی تاسیس، فعالیت و نظارت بر صرافی‌ها در سال ۱۳۹۳ و اتمام مهلت تعیین شده برای تطبیق صرافی‌های موجود، در سال ۱۳۹۵ موضوع اعطای مجوز به صرافی‌های واجد شرایط و انحلال صرافی‌های فاقد توان تطبیق با شرایط جدید، در این بانک اجرایی شد. در نتیجه، با اتخاذ تمهیدات لازم امکان پاسخگویی به کلیه تقاضاهای بالقوه صرافی فراهم می‌باشد.

آمار صدور مجوز تاسیس، فعالیت، تمدید مجوز فعالیت و نیز تعلیق و ابطال مجوزهای صادره به شرح جدول زیر می‌باشد:

جدول ۱۵-۱۸- تعداد مجوزهای صادره، تمدید و ابطال شده برای نهادهای فعال در بازار غیر متشکل پولی در سال ۱۳۹۵ (۱)

ابطال/ تعلیق مجوز	جمع	تمدید مجوز	مجوز اولیه		تاسیس نهاد جدید	تطبیق نهاد موجود پس از ساماندهی
			تمدید مجوز	ابطال/ تعلیق مجوز		
۰	۷۱	۵۳	۱۳	۵	تعاونی اعتبار	
۱	۶۴	۰	۳۴	۳۰	صندوق قرض‌الحسنه	
۰	۱۲	۴	۶	۲	واسپاری (لیزینگ)	
۱۶۰	۴۹۶	۱۵۹	۱۸۷	۱۵۰	صرافی	
۱۶۱	۶۴۳	۲۱۶	۲۴۰	۱۸۷	جمع	

۱- با صدور مجوز تاسیس، امکان ثبت و ایجاد نهادهای مذکور و با صدور مجوز فعالیت، امکان فعالیت آنها میسر می‌شود.

اهداف کمی در رابطه با مباحث پولی و بانکی تعیین نشده است. از این‌رو، در ارزیابی عملکرد قانون برنامه پنجم توسعه، مقایسه عملکرد و هدف در بخش پولی و بانکی به صورت کمی امکان‌پذیر نیست. اما به طور کلی، می‌توان با مرور سیاست‌های پولی و اعتباری کشور در سال‌های اجرای برنامه پنجم، تصویری کلی از عملکرد نظام پولی و اعتباری کشور ترسیم نمود.

حوزه سیاست‌گذاری پولی طی سال‌های برنامه پنجم توسعه با تحولات زیادی روبه‌رو بود. در خصوص تعیین نرخ‌های سود بانکی، علی‌رغم وجود یک قاعده مشخص در قانون برنامه پنجم توسعه (تعیین نرخ سود مبتنی بر نرخ تورم)، رویکرد سیاست‌گذار در سال‌های آغاز برنامه پنجم به صورت کاهش دستوری این نرخ‌ها پیگیری گردید؛ لیکن پس از افزایش نوسانات بازار ارز و ایجاد مشکلاتی در بازار پول در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲، سیاست‌گذاری در حوزه نرخ‌های سود بانکی مورد بازبینی

- در راستای اجرای تبصره ۱ ماده ۹۶ قانون برنامه پنجم توسعه، کلیه تغییرات نهادهای پولی (شامل بانک، موسسه اعتباری، صندوق قرض‌الحسنه، تعاونی اعتبار، صرافی و لیزینگ) در اداره مجوزهای بانکی مورد بررسی قرار گرفته و در صورت تایید مراتب، جهت ثبت به مراجع ثبتی کشور منعکس گردید. همچنین، به منظور اجرایی نمودن تبصره‌های ۳ و ۴ ماده قانونی مذکور، صلاحیت حرفه‌ای ۲۱۲ نفر که به عنوان مدیر عامل و اعضای هیات مدیره بانک‌ها و موسسات اعتباری معرفی شده بودند، در کمیته‌های مرتبط مورد بررسی قرار گرفت و صلاحیت ۱۴۶ نفر از ایشان به تایید بانک مرکزی رسید.

در سال ۱۳۹۵، بررسی درخواست‌های ایجاد بانک در مناطق آزاد تجاری-صنعتی و نیز فرآیند ساماندهی بقیه بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی (مشمول ساماندهی) منجر به صدور موافقت اصولی یا مجوز تاسیس و فعالیت برای موسسات اعتباری مذکور نشد.

به منظور تقویت ارتباطات بانکی بین‌المللی، در سال ۱۳۹۵ مجوز تاسیس دفتر نمایندگی برای ۳ بانک خارجی (ووری بانک کره، یوکو بانک هند و مسقط بانک عمان) در تهران، پس از بررسی و اعلام نظر حوزه بین‌الملل صادر شد.

دوره برنامه پنجم توسعه (۹۵-۱۳۹۰)

قانون برنامه پنجم توسعه مشتمل بر ۲۳۵ ماده در قالب سه بخش و نه فصل می‌باشد که مواد ۸۶ تا ۹۸ فصل پنجم از بخش دوم برنامه مزبور ناظر بر مباحث پول و بانک است. در برنامه پنجم توسعه بر خلاف برنامه‌های سوم و چهارم توسعه

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۵

- جلوگیری از بروز سرکوب مالی در بازار پول از طریق ارائه قاعده تعیین نرخ سود مبتنی بر نرخ تورم
- تامین مابه‌التفاوت نرخ سود تسهیلات بانکی از محل بارانه وجوه اداره شده دولت در مواقع الزام بانکها به پرداخت تسهیلات با نرخ سود کمتر
- کاهش زمینه‌های سلطه مالی دولت و ممانعت از تامین کسری بودجه دولت از محل منابع نظام بانکی
- تفکیک حسابها و ایجاد سازوکارهای لازم برای اختصاص سپرده پس‌انداز قرض‌الحسنه صرفاً برای اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه
- ارائه ابزارها و عقود جدید بانکداری اسلامی نظیر عقود استصناع، مرابحه و خرید دین و صکوک اجاره (ریالی و ارزی)
- افزایش سرمایه دولت در بانکهای دولتی
- چگونگی تعیین بانک عامل بنگاهها، موسسات، شرکتها و سازمانهای دولتی و موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی برای دریافت خدمات بانکی
- ایجاد صندوق ضمانت سپرده‌ها به منظور تضمین بازپرداخت وجوه متعلق به سپرده‌گذاران بانکها و سایر موسسات اعتباری در صورت ورشکستگی
- اصلاح رویه‌های اجرایی، حسابداری و مالی در سامانه بانکی مطابق با اهداف و احکام بانکداری بدون ربا
- اصلاح ساختار بانک مرکزی برای تقویت نظارت بر نهادهای پولی و مالی به منظور تحقق اهداف کلان اقتصادی کشور
- افزایش شفافیت و رقابت سالم در ارائه خدمات بانکی به منظور کاهش هزینه خدمات بانکی.

مروری بر تحولات صورت گرفته طی برنامه پنجم توسعه نشان‌دهنده نواقصی در اجرای برخی از رویکردهای مزبور

قرار گرفت و ضمن اتخاذ رویکردی تدریجی و غیر دستوری و با استفاده از ظرفیتهای بازار بین‌بانکی، این نرخها کاهش یافت. علاوه بر این، از نیمه دوم سال ۱۳۸۷ تا اواخر سال ۱۳۹۲ اجرای طرح مسکن مهر و تامین مالی این طرح از محل منابع بانک مرکزی، نقش تعیین‌کننده‌ای را در جهت‌دهی به متغیرهای پولی ایفا نمود. اتخاذ رویکردهای مزبور از سوی سیاست‌گذار واجد آثار معنی‌داری بر متغیرهای پولی و اعتباری، نسبت‌های احتیاطی بانکها و نیز تحولات بازار پول بود. هم‌زمان با تغییر رویکردهای سیاست پولی در سال ۱۳۹۲ و بروز آثار نامطلوب نحوه تامین مالی مسکن مهر از محل منابع بانک مرکزی، شیوه تامین مالی طرح مسکن مهر مورد بازبینی و اصلاح قرار گرفت. علاوه بر این، بانک مرکزی در راستای انتظام‌بخشی به بازار پول و اعتبار اقدامات موثری نظیر تامین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی و کمک به بنگاه‌های کوچک و متوسط، تعمیق بازار بین‌بانکی ریالی، ساماندهی موسسات مالی غیر مجاز و افزایش پوشش آماری، اضافه کردن عقود جدید بانکداری اسلامی و توسعه ابزارهای مالی، افزایش تامین مالی خرد خانوارها و اجرای سیاست‌های تسهیل اعتباری بخش مسکن را اجرا نمود. طی سال‌های برنامه پنجم توسعه، ضعف در مدیریت منابع و مصارف بانکها در کنار استمرار تکالیف دولت به بانکها و انباشت مطالبات از بخش دولتی، حجم بالای مطالبات غیر جاری و رسوب دارایی‌های غیر مالی در ترازنامه بانکها منجر به تشدید تنگنای اعتباری در شبکه بانکی و انجماد بخش قابل توجهی از دارایی بانکها گردید که این امر از طریق افزایش بدهی بانکها به بانک مرکزی، رشد بالای پایه پولی و نقدینگی را به دنبال داشت.

سیاست‌های پولی و اعتباری

به طور کلی، رویکردهای موجود در قانون برنامه پنجم توسعه در حوزه سیاست‌های پولی و اعتباری به شرح ذیل بود:

است. برخی از نقایص موجود در قاعده تعیین نرخ سود مبتنی بر نرخ تورم نظیر توجه صرف به نرخ تورم بدون لحاظ سایر متغیرها از جمله نرخ رشد اقتصادی و نرخ بیکاری، تحولات بازار دارایی و نرخ ارز و در نهایت بی‌توجهی به صلاحیت سیاست‌گذار در تنظیم سیاست‌های پولی حسب مقتضیات روز^(۱)، در عمل شرایط را به‌گونه‌ای رقم زد که طی سال‌های برنامه پنجم توسعه (سال‌های آغازین به دلیل افزایش شدید نرخ تورم و سال‌های پایانی به دلیل مشکلات ترازنامه‌ای بانک‌ها) ماده ۹۲ قانون برنامه پنجم توسعه به طور کامل اجرایی نگردید.

علاوه بر این طی سال‌های برنامه پنجم، علی‌رغم ممنوعیت استقرار مستقیم دولت از بانک مرکزی، رویه‌های تسلط دولت بر سیاست پولی تداوم داشت. مواردی نظیر افزایش بدهی شرکت‌های دولتی به نظام بانکی، اعمال تسهیلات تکلیفی (بودجه‌ای و شبه‌بودجه‌ای) به بانک‌ها نظیر طرح مسکن مهر (به عنوان یک طرح شاخص در این زمینه)، خرید تضمینی محصولات کشاورزی و در نهایت، رسوب اوراق مشارکت شرکت‌های دولتی در ترازنامه بانک‌ها نمونه‌های روشنی از رویه مذکور در دوره مورد بررسی بوده است.

نرخ‌های سود بانکی

نرخ‌های سود بانکی در سال ۱۳۹۰ به عنوان اولین سال اجرای برنامه پنجم توسعه، در قالب مجموعه «سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی نظام بانکی کشور در سال ۱۳۹۰» کاهش یافت. این در حالی بود که با اجرای سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها در آذر ماه ۱۳۸۹ و بروز آثار تورمی ناشی از آن، عملاً نرخ‌های

سود واقعی کاهش یافته و پدیده سرکوب مالی تشدید شده بود. با شکل‌گیری و بروز این تحولات و به تبع آن افزایش نوسانات نرخ ارز در اواسط سال ۱۳۹۰، سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی نظام بانکی کشور در دی ماه ۱۳۹۰ مورد بازبینی قرار گرفت، به‌گونه‌ای که برخلاف مجموعه‌های سیاستی قبل دربردارنده سال یا دوره معینی نبود. رویکرد بازبینی نرخ‌های سود سپرده در سیاست‌های پولی جدید بانک مرکزی در این دوره، بر آزادسازی بانک‌ها در اعلام این نرخ‌ها و هم‌زمان تعیین سقف برای نرخ سود تسهیلات بانکی استوار بود. در عین حال، به منظور جلوگیری از بروز رقابت منفی در شبکه بانکی کشور، شورای هماهنگی بانک‌های دولتی و کانون بانک‌های خصوصی توافق کردند که بانک‌ها و موسسات اعتباری نرخ‌های یکسانی را برای سپرده‌های مدت‌دار خود اعمال نمایند.

وقوع تحولات عمده اقتصادی در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ نظیر افزایش نوسانات بازار دارایی‌ها، فعالیت موسسات مالی غیر مجاز و رقابت نامتوازن در بازار پول، به تشدید مشکلات ساختاری در بازار پول و افزایش حجم دارایی‌های منجمد در ترازنامه بانک‌ها، مشکل تنگنای اعتباری در شبکه بانکی به صورت رقابت ناسالم قیمتی در بخش تجهیز منابع و افزایش نرخ‌های سود بانکی انجامید که در این راستا، بانک مرکزی رویکرد خود در حوزه سیاست‌گذاری پولی را متناسب با تغییرات صورت گرفته، مورد بازنگری قرار داد. هم‌راستا با بهبود انتظارات تورمی و تلاش برای کاهش نرخ تورم، رویکرد کلی بانک مرکزی در این دوره بر افزایش هماهنگی میان سیاست‌های پولی با سیاست‌های مالی و ارزی، ارتقای انضباط پولی، افزایش سهم پول درونزا از رشد نقدینگی و همچنین تامین مالی سالم اقتصاد استوار گردید. در همین راستا و در چارچوب مصوبات شورای پول و اعتبار، نرخ سود مورد عمل بانک‌ها همراه با کاهش مستمر نرخ تورم و

۱- جهت‌گیری ماده ۹۲ قانون برنامه پنجم توسعه با توجه به تجربه نرخ‌های تورم پایین در مقطع تنظیم و تصویب قانون برنامه پنجم توسعه و عمدتاً به منظور جلوگیری از سرکوب مالی (که طی سال‌های برنامه چهارم شدت یافته بود) اتخاذ شده بود.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۵

مشارکتی قابل درج در قرارداد میان بانک و مشتری، به ترتیب از ۲۲ و ۲۱ درصد در سال ۱۳۹۳ به حداکثر ۱۸ درصد در تیر ماه ۱۳۹۵ به عنوان سال پایانی اجرای برنامه پنجم توسعه کاهش یافت.

متناسب با اقتضات کلان کشور، به صورت تدریجی و در چندین مرحله کاهش یافت و سقف نرخ‌های سود سپرده‌های یک‌ساله از ۲۲ درصد در سال ۱۳۹۳ به ۱۵ درصد در سال ۱۳۹۵ رسید. همچنین، حداکثر نرخ سود تسهیلات عقود غیر مشارکتی و عقود

جدول ۱۵-۱۹- نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار

(درصد)

پنج‌ساله	چهارساله	سه‌ساله	دوساله	یک‌ساله	کوتاه‌مدت ویژه (۶ ماهه)	کوتاه‌مدت	
							۱۳۹۰
							۱۳۹۱
							۱۳۹۲
				۲۲	۱۴-۱۸	۱۰	۱۳۹۳
				۲۰	در اختیار بانک‌ها و موسسات اعتباری		۱۳۹۴
				۱۸	در اختیار بانک‌ها و موسسات اعتباری	حداکثر ۱۰	
				۱۵	در اختیار بانک‌ها و موسسات اعتباری		۱۳۹۵

جدول ۱۵-۲۰- نرخ سود تسهیلات عقود مبادله‌ای (حداقل نرخ سود تسهیلات در عقود مشارکتی)

(درصد)

صادرات	بازرگانی و خدمات	کشاورزی	مسکن و ساختمان	صنعت و معدن	
۱۱-۱۵	۱۱-۱۵	۱۱-۱۵	۱۱-۱۵	۱۱-۱۵	۱۳۹۰
۱۴-۱۵	۱۴-۱۵	۱۴-۱۵	۱۴-۱۵	۱۴-۱۵	۱۳۹۱
۱۴-۱۵	۱۴-۱۵	۱۴-۱۵	۱۴-۱۵	۱۴-۱۵	۱۳۹۲
۲۱-۲۲	۲۱-۲۲	۲۱-۲۲	۲۱-۲۲	۲۱-۲۲	۱۳۹۳
۲۰-۲۱	۲۰-۲۱	۲۰-۲۱	۲۰-۲۱	۲۰-۲۱	۱۳۹۴
۱۸	۱۸	۱۵	۱۸	۱۸	۱۳۹۵

طرح از نیمه دوم سال ۱۳۸۷ تا اواخر سال ۱۳۹۲ یکی از دلایل

طرح مسکن مهر

اصلی رشد پایه پولی و نقدینگی و بروز فشارهای تورمی بود. با توجه به مخاطرات استفاده از منابع بانک مرکزی برای تامین مالی طرح مسکن مهر و عواقب تورمی آن، اصلاح رویه تامین مالی این طرح از سال ۱۳۹۲ در دستور کار دولت قرار گرفت. بر این اساس در مجموعه مصوبات شورای پول و اعتبار طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵، تصمیمات ذیل در خصوص اصلاح تامین مالی و تکمیل پروژه‌های نیمه‌تمام طرح مسکن مهر اتخاذ گردید^(۱):

- افزایش سقف تعهدات طرح مسکن مهر از ۴۸۰ هزار میلیارد ریال به ۵۵۵/۴ هزار میلیارد ریال

طرح مسکن مهر با هدف تامین مسکن مورد نیاز مردم به ویژه اقشار محروم در چارچوب بند (د) تبصره ۶ قانون بودجه سال ۱۳۸۶ آغاز و اجرا گردید. این طرح که در ابتدا با محوریت حمایت از اقشار کم‌درآمد جامعه تنظیم شده بود، به تدریج گسترده‌تر شد و علاوه بر پوشش گروه‌های اجتماعی و اقتصادی متنوع نظیر مستخدمان دولتی و لشکری، فعالیت‌های مختلف ساخت و ساز از جمله نوسازی بافت‌های فرسوده و مسکن روستایی را نیز دربر گرفت. گسترده‌گی اجرای طرح در شرایطی که بسته جامع تامین مالی آن تهیه نشده بود، موجب شد تا در همان مراحل اولیه اجرای طرح، بانک مسکن به دلیل محدودیت منابع در تامین مالی طرح با مشکل جدی مواجه شده و برای تامین مالی این طرح متوسل به منابع پولی بانک مرکزی در قالب خط اعتباری یا اضافه‌برداشت شود. رویه ناسالم تامین مالی این

۱- به ترتیب، جلسه یک‌هزار و یکصد و هفتاد و دو مورخ ۱۳۹۲/۱۱/۸، جلسه یک‌هزار و نهصد و نود مورخ ۱۳۹۳/۱۰/۱۵، جلسه یک‌هزار و دویست و هفت مورخ ۱۳۹۴/۶/۳۱ و جلسه یک‌هزار و دویست و بیست و هفت مورخ ۱۳۹۵/۱۰/۱۴ شورای پول و اعتبار

اقتصادی در سال ۱۳۹۴، ابلاغ بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های مختلف در راستای حمایت از تولید، تاکید بر لزوم اولویت‌بخشی به بنگاه‌های کوچک و متوسط در اعطای تسهیلات بانکی و مستثنا کردن موقت آنها از دستورالعمل نداشتن چک برگشتی، نسبت مالکانه و بدهی غیر جاری و همچنین اقدامات گسترده در زمینه مساعدت و تحریک بخش مسکن اشاره کرد. در سال ۱۳۹۵ و در راستای حمایت از تولید و اشتغال، بانک مرکزی سیاست‌های حمایتی خود از بخش تولید را همچنان با تاکید بر تامین مالی واحدهای کوچک و متوسط پیگیری نمود که در این خصوص می‌توان به اختصاص ۱۶۸/۱ هزار میلیارد ریال تسهیلات به ۲۴/۲ هزار بنگاه کوچک و متوسط در سراسر کشور تا پایان سال ۱۳۹۵ اشاره کرد.

جدول ۱۵-۲۱- تسهیلات پرداختی شبکه بانکی

(هزار میلیارد ریال - درصد)

سال		۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
تسهیلات پرداختی	۱۹۵۵/۹	۲۳۶۲/۲	۳۴۱۴/۲	۴۱۷۳/۲	۵۴۸۳/۷	
سهم سرمایه در گردش از کل	۴۶/۰	۵۳/۹	۶۰/۷	۶۳/۱	۶۴/۰	
تسهیلات پرداختی						

نسبت سپرده قانونی

نسبت سپرده قانونی بانک‌ها و موسسات اعتباری (به استثنای بانک‌های تخصصی^(۲)) برای سپرده‌های مختلف طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲ در قالب مجموعه سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی نظام بانکی کشور تعیین شده است. در سال ۱۳۹۳، تحولاتی در بخش تجهیز منابع بانک‌ها صورت گرفت که براساس آن حجم سپرده‌های قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی از ترکیب سپرده‌های بخش غیر دولتی به نحوی متاثر شد که از معبر آن نوسانات قابل توجهی در نسبت سپرده قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی و به تبع آن ضریب فزاینده نقدینگی ایجاد شد. لذا، بانک مرکزی به همراه ایجاد ممنوعیت در اخذ سپرده‌های

- افزایش سقف فردی تسهیلات مسکن مهر شهری از ۲۵۰ میلیون ریال به ۴۰۰ میلیون ریال به منظور تسریع در تکمیل پروژه‌های نیمه‌تمام (با رعایت سقف کلی ۵۵۵/۴ هزار میلیارد ریال تعهدات بانک مسکن بابت طرح مسکن مهر طی سال‌های مختلف)

- افزایش دوره تقسیط تسهیلات طرح مسکن مهر (مجموع دوره مشارکت مدنی و فروش اقساطی) از ۱۵ سال به ۲۰ سال
- اعطای یک دوره تنفس سه‌ساله به قراردادهای فعلی بانک مسکن؛ مقرر گردید منابع حاصل از بازپرداخت تسهیلات طرح مسکن مهر طی ۳ سال صرف تکمیل پروژه‌های ناتمام این طرح شود.

- امهال مجدد ۷ساله خطوط اعتباری طرح مسکن مهر (جمعاً ۱۰ سال امهال)، با اولویت تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام مسکن مهر

به این ترتیب، امکان تداوم تامین مالی و تکمیل پروژه‌های ناتمام طرح مسکن مهر بدون اتکا به منابع پول پر قدرت بانک مرکزی فراهم گردید.

حمایت از تولید و اشتغال

یکی از مهم‌ترین جهت‌گیری‌های بانک مرکزی هم‌زمان با تغییر رویکردهای سیاست پولی در سال ۱۳۹۲، اولویت‌بخشی به تامین مالی سرمایه در گردش واحدهای تولیدی با هدف بهره‌برداری از ظرفیت‌های خالی اقتصاد و کمک به بنگاه‌های کوچک و متوسط بود. بر این اساس، بانک‌ها و موسسات اعتباری موظف شدند حداقل ۶۰ درصد از تسهیلات اعطایی خود را به سرمایه در گردش اختصاص دهند^(۱).

به دنبال کاهش قیمت نفت در سال‌های میانی برنامه پنجم و تاثیر منفی آن بر بودجه دولت و فعالیتهای اقتصادی، بانک مرکزی سیاست‌های حمایتی خود از بخش تولید را با تاکید بر تامین مالی واحدهای کوچک و متوسط تشدید نمود که از آن جمله می‌توان به مشارکت فعال در اجرای بسته تحریک رشد

۲- نسبت سپرده قانونی انواع سپرده‌ها در بانک‌های تخصصی طی سال‌های برنامه پنجم توسعه در سطح ۱۰ درصد بوده است.

۱- مصوبه شماره ۵۰۵۸۲/۸۴۵۷۰ مورخ ۱۳۹۳/۷/۲۶ هیات وزیران

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۵

دستورالعمل ناظر بر سیاست‌های پولی و اعتباری، در سال ۱۳۹۴^(۲) نسبت سپرده قانونی برای انواع سپرده‌ها در بانک‌های تجاری و موسسات اعتباری (دولتی و غیر دولتی) دوباره کاهش یافت و به طور یکسان و معادل ۱۳ درصد تعیین شد. همچنین، نسبت سپرده قانونی سپرده‌های قرض الحسنه پس‌انداز بانک‌ها و موسسات اعتباری (معادل ۱۰ درصد) و نسبت سپرده قانونی صندوق پس‌انداز بانک مسکن بدون تغییر (معادل ۲ درصد) باقی ماند. مجموعه سیاست‌های پولی و اعتباری سال ۱۳۹۴ با هدف تسریع رونق اقتصادی در یک‌هزار و دویست و هشتمین جلسه شورای پول و اعتبار در تاریخ ۱۳۹۴/۷/۲۸ مورد بازنگری قرار گرفت. در این راستا، ذیل بند سوم مصوبه شورای پول و اعتبار، نسبت سپرده قانونی انواع سپرده‌های بانک‌های تجاری و موسسات اعتباری غیر بانکی در دامنه ۱۰ تا ۱۳ درصد تعیین شد. در مصوبه مذکور مقرر شد نسبت‌های تعیین شده از سوی بانک مرکزی در مقاطع زمانی سه‌ماهه و حسب عملکرد بانک‌ها و موسسات اعتباری غیر بانکی مورد بازبینی قرار گیرد. مجموعه سیاست‌های فوق در رابطه با نسبت سپرده قانونی در سال ۱۳۹۵ نیز به اجرا گذاشته شد.

بیش از یک سال در شبکه بانکی در اردیبهشت ماه ۱۳۹۳، تلاش کرد نسبت سپرده قانونی بانک‌ها و موسسات اعتباری را یکسان نماید تا از این طریق نوسانات مانده سپرده قانونی نزد بانک مرکزی کاهش یافته و زمینه تخلف احتمالی در طبقه‌بندی انواع سپرده‌ها و برخورداری از منافع ناشی از آن حذف شود. از این رو، در ماده ۳ سیاست‌های پولی و اعتباری، مصوب یک‌هزار و یکصد و هفتاد و نهمین جلسه شورای پول و اعتبار مورخ ۱۳۹۳/۴/۳، نسبت سپرده قانونی برای انواع سپرده‌ها در بانک‌های تجاری و موسسات اعتباری (دولتی و غیر دولتی) به طور یکسان و معادل ۱۳/۵ درصد تعیین شد. همچنین، براساس این ماده مقرر شد منابع آزاد شده از محل تعدیل سپرده قانونی، صرف تسویه بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی شود. براساس تبصره ۱ ماده مزبور، نسبت سپرده قانونی سپرده‌های قرض الحسنه پس‌انداز بانک‌ها و موسسات اعتباری معادل ۱۰/۰ درصد تعیین شد. علاوه بر این، براساس تبصره ۲ ماده مذکور مجوز اعطایی به بانک‌ها مبنی بر نگهداری تا سقف ۲/۰ واحد درصد از سپرده‌های قانونی خود نزد بانک مرکزی (مرتبط با منابع سپرده‌ای) به صورت موجودی نقد^(۱) به قوت خود باقی ماند. براساس

جدول ۱۵-۲۲-نسبت سپرده قانونی بانک‌ها و موسسات اعتباری(دولتی و غیر دولتی)

۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	(درصد)
۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	قرض الحسنه پس‌انداز
						سپرده‌های دیداری، نقدی اعتبارات اسنادی
۱۰-۱۳	۱۰-۱۳	۱۳/۵	۱۷	۱۷	۱۷	ضمانت‌نامه‌های بانکی و سایر
۱۰-۱۳	۱۰-۱۳	۱۳/۵	۱۵/۵	۱۵/۵	۱۵/۵	سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت
۱۰-۱۳	۱۰-۱۳	۱۳/۵	۱۵	۱۵	۱۵	سپرده‌های سرمایه‌گذاری یک‌ساله
-	-	-	۱۱	۱۱	۱۱	سپرده‌های سرمایه‌گذاری دو و سه‌ساله
-	-	-	۱۰	۱۰	۱۰	سپرده‌های سرمایه‌گذاری چهارساله
-	-	-	۱۰	۱۰	۱۰	سپرده‌های سرمایه‌گذاری پنج‌ساله

انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی

بانکی کشور» (مصوب دی ماه ۱۳۹۰ شورای پول و اعتبار)، شرایط کلی انتشار اوراق مشارکت بانک مرکزی از جمله حجم انتشار، سررسید، نرخ سود علی‌الحساب و غیره به رئیس کل بانک مرکزی واگذار گردید. در سال ۱۳۹۰ نیز علی‌رغم در اختیار داشتن مجوز

در مجموعه «سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی نظام بانکی کشور در سال ۱۳۹۰» (مصوب اسفند ماه ۱۳۸۹ شورای پول و اعتبار) و نیز مجموعه «سیاست‌های پولی، اعتباری و نظارتی نظام

۲- براساس مصوبه یک‌هزار و یکصد و نود و هشتمین جلسه شورای پول و اعتبار مورخ ۱۳۹۴/۲/۸ و لازم‌الاجرا در نظام بانکی کشور از تاریخ ۱۳۹۴/۲/۱۶

۱- موضوع بخشنامه شماره مپ/۲۴۱۲ مورخ ۱۳۸۷/۶/۲۸ بانک مرکزی

انتشار اوراق مذکور به دلیل رشد متناسب نقدینگی، نیازی به انتشار اوراق مشارکت احساس نشد و بانک مرکزی نیز اوراق مشارکت منتشر نکرد.

طی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲، در پی به وجود آمدن شرایط نامساعد اقتصادی و بروز فشارهای تورمی از ناحیه پایه پولی به واسطه اجرای طرح‌های بودجه‌ای و شبه‌بودجه‌ای دولت (نظیر طرح مسکن مهر) و نوسانات بازارهای ارز و طلا، بانک مرکزی براساس مصوبات شورای پول و اعتبار^(۱) اقدام به انتشار اوراق مشارکت نمود. عملکرد فروش اوراق مشارکت در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ به ترتیب ۴۶/۹ و ۲۱/۹ هزار میلیارد ریال بود.

افزایش سرمایه بانک‌ها

مطابق با ماده ۹۳ قانون برنامه پنجم توسعه، به دولت اجازه داده شده است که با پیشنهاد مشترک معاونت وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی در قالب بودجه‌های سنواتی، بخشی از سود شرکت بیمه ایران و بانک‌هایی را که به موجب قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم صد درصد در بخش دولتی باقی خواهند ماند، پس از کسر مالیات، برای افزایش سرمایه دولت در شرکت مذکور و بانک‌های یاد شده اختصاص دهد.

همچنین براساس تبصره ۳۵ قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۹۵ (مصوب شهریور ماه ۱۳۹۵)، به دولت اجازه داده شد از محل حساب مازاد حاصل از ارزیابی خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی، پس از کسر منابع لازم برای اجرای ماده ۴۶ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور (مصوب سال ۱۳۹۴)، کسر مازاد تسعیر ناشی از منابع ارزی بلاوصول، بلوکه شده و مصادره شده بانک مرکزی و پیش‌بینی منابع لازم برای تامین هزینه‌های یکسان‌سازی نرخ ارز (در صورت اجرا)، مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها را برای تسویه مطالبات قانونی

این بانک‌ها از دولت و افزایش سرمایه دولت در بانک‌های دولتی و همچنین بخشودگی سود تسهیلات تا یک میلیارد ریال، حداکثر تا سقف ۴۵۰ هزار میلیارد ریال تسویه نماید. بر این اساس، به موجب ماده ۳ آیین‌نامه اجرایی تبصره ۳۵ قانون اصلاح قانون بودجه سال ۱۳۹۵ کل کشور^(۲)، به وزارت امور اقتصادی و دارایی اجازه داده شد با همکاری سازمان برنامه و بودجه کل کشور و بانک مرکزی از محل حساب مازاد حاصل از ارزیابی دارایی‌های خارجی تا سقف ۲۹۲/۵ هزار میلیارد ریال نسبت به افزایش سرمایه دولت در بانک‌های دولتی اقدام نماید.

عملکرد متغیرهای پولی و اعتباری

رشد نقدینگی طی سال‌های برنامه پنجم توسعه با توجه به تحولات صورت‌گرفته در سیاست‌ها و جهت‌گیری‌های پولی و اعتباری کشور دارای روندی نوسانی بود. رشد نقدینگی از ۲۰/۱ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۳۰/۰ درصد در سال ۱۳۹۱ و ۳۸/۸ درصد در سال ۱۳۹۲ رسید^(۳). هرچند رشد نقدینگی در سال ۱۳۹۳ به ۲۲/۳ درصد کاهش یافت، لیکن به واسطه تکالیف وضع شده بر نظام بانکی در اجرای بسته تحریک رشد اقتصادی و کمک به بخش تولید روندی افزایشی در پیش گرفت و به ۳۰/۰ درصد در سال ۱۳۹۴ رسید. در سال ۱۳۹۵، علی‌رغم استمرار تکالیف محوله به نظام بانکی نظیر خرید تضمینی محصولات کشاورزی و کمک به بخش تولید، با تداوم سیاست‌های انضباط‌گرایانه پولی، رشد نقدینگی کاهش یافت و به ۲۳/۲ درصد رسید.

در سایه ثبات و آرامش به وجود آمده در اقتصاد، نرخ تورم متأثر از ثبات بازار ارز و کنترل انتظارات تورمی از سال ۱۳۹۳ روندی نزولی پیش گرفت و به ۹/۰ درصد در پایان اسفند ماه ۱۳۹۵ رسید.

۲- موضوع تصویب‌نامه شماره ۱۳۵۵۷۹/ت/۵۳۴۸۸-هـ مورخ ۱۳۹۵/۱۱/۱۳ هیات وزیران

۳- بانک مرکزی با هدف افزایش شفافیت آمارهای پولی و بانکی، در سال ۱۳۹۲ آمارهای پولی و بانکی موسسات جدید را به سایر موسسات پولی و اعتباری اضافه کرد و پوشش آمارهای پولی و بانکی را افزایش داد. از این رو، ۱۲/۹ واحد درصد از رشد ۳۸/۸ درصدی نقدینگی در پایان سال ۱۳۹۲ ناشی از افزایش پوشش آماری بانک‌ها و موسسات اعتباری جدید بود که با در نظر گرفتن رقم مزبور، رشد همگن نقدینگی در پایان سال ۱۳۹۲ معادل ۲۵/۹ درصد شد.

۱- شورای پول و اعتبار برای سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ به ترتیب مجوز انتشار ۱۰۰ و ۳۰ هزار میلیارد ریال اوراق مشارکت از سوی بانک مرکزی را صادر نمود.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۵

جدول ۱۵-۲۳- رشد نقدینگی و تورم طی سال‌های اجرای برنامه پنجم توسعه

(درصد)

رشد متوسط ^(۱)	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
نقدینگی	۲۳/۲	۳۰/۰	۲۲/۳	۳۸/۸ ^(۲)	۳۰/۰	۲۰/۱	
تورم ^(۴)	۲۰/۲	۹/۰	۱۱/۹	۱۵/۶	۳۴/۷	۳۰/۵	۲۱/۵

- ۱- محاسبات رشد متوسط سالانه با استفاده از فرمول رشد استمراری صورت گرفته است.
- ۲- نرخ رشد همگن نقدینگی (بدون هیچ‌گونه افزایش پوشش آماری) در سال ۱۳۹۲ معادل ۲۵/۹ درصد بود.
- ۳- نقدینگی در سال ۱۳۹۵ بدون لحاظ افزایش پوشش آماری در نظر گرفته شده است.
- ۴- شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سال ۱۳۹۵ برابر ۱۰۰ می‌باشد.

۱۰ درصد بود. بر این اساس، در آخرین سال برنامه پنجم توسعه، ایران پس از ۲۶ سال در ردیف کشورهای با نرخ تورم تک‌رقمی قرار گرفت.

تحقق نرخ تورم ۹/۰ درصدی سال ۱۳۹۵ بعد از نرخ تورم

تک‌رقمی سال ۱۳۶۹ دومین تجربه ایران در دستیابی به نرخ تورم زیر

جدول ۱۵-۲۴- عملکرد متغیرهای پولی و اعتباری

(هزار میلیارد ریال-درصد)

۱۳۹۵		۱۳۹۴		۱۳۹۳		۱۳۹۲		۱۳۹۱		۱۳۹۰		
رشد	مانده	رشد	مانده	رشد	مانده	رشد	مانده	رشد	مانده	رشد	مانده	
۲۹/۴	۱۸۵۷/۹	۲۰/۸	۱۴۳۵/۴	۳۴/۰	۱۱۸۸/۴	۲۶/۸	۸۸۶/۵	۴۳/۱	۶۹۹/۰	۴/۲	۴۸۸/۵	بدهی دولت به سیستم بانکی
۱۲/۲	۲۷۳/۸	۳۳/۰	۲۴۴/۱	۱۶/۰	۱۸۳/۶	۲۰/۳	۱۵۸/۳	۴۰/۲	۱۳۱/۶	-۴۵/۸	۹۳/۹	بدهی به بانک مرکزی
												بدهی به بانک‌ها و موسسات
۳۳/۰	۱۵۸۴/۱	۱۸/۶	۱۱۹۱/۳	۳۸/۰	۱۰۰۴/۸	۲۸/۴	۷۲۸/۳	۴۳/۸	۵۶۷/۴	۳۳/۴	۳۹۴/۶	اعتباری غیر بانکی
												بدهی شرکت‌ها و موسسات
۱۲/۰	۳۳۹/۶	۹/۲	۳۰۳/۲	۲۴/۵	۲۷۷/۶	۵/۵	۲۲۳/۰	۴۰/۹	۲۱۱/۴	۷۷/۶	۱۵۰/۰	دولتی به سیستم بانکی
۹/۴	۳۰۲/۳	۱۴/۱	۲۷۶/۲	۲۶/۳	۲۴۲/۱	۴/۹	۱۹۱/۷	۴۶/۱	۱۸۲/۷	۱۵۲/۰	۱۲۵/۰	بدهی به بانک مرکزی
												بدهی به بانک‌ها و موسسات
۳۸/۱	۳۷/۳	-۲۳/۹	۲۷/۰	۱۳/۴	۳۵/۵	۹/۱	۳۱/۳	۱۵/۰	۲۸/۷	-۲۸/۴	۲۵/۰	اعتباری غیر بانکی
												بدهی بخش دولتی به
۲۶/۴	۲۱۹۷/۵	۱۸/۶	۱۷۳۸/۶	۳۲/۱	۱۴۶۶/۰	۲۱/۹	۱۱۰۹/۵	۴۲/۶	۹۱۰/۴	۱۵/۴	۶۳۸/۵	سیستم بانکی
۲۳/۸	۸۲۴۰/۷	۱۷/۰	۶۶۵۵/۳	۱۶/۴	۵۶۸۷/۲	۳۰/۸	۴۸۸۸/۰	۱۷/۶	۳۷۳۸/۱	۱۹/۵	۳۱۷۸/۶	بدهی بخش غیر دولتی ^(۱)
۱۷/۳	۱۷۹۸/۳	۱۶/۹	۱۵۳۳/۶	۱۰/۷	۱۳۱۱/۵	۲۱/۴	۱۱۸۴/۹	۲۷/۶	۹۷۵/۸	۱۱/۴	۷۶۴/۶	پایه پولی
۲۳/۲	۱۲۵۳۳/۹	۳۰/۰	۱۰۱۷۲/۸	۲۲/۳	۷۸۲۳/۸	۳۸/۸	۶۳۹۵/۵	۳۰/۰	۴۶۰۶/۹	۲۰/۱	۳۵۴۲/۶	نقدینگی
												شاخص قیمت‌ها
۹/۰	۱۰۰/۰	۱۱/۹	۹۱/۷	۱۵/۶	۸۱/۹	۳۴/۷	۷۰/۹	۳۰/۵	۵۲/۶	۲۱/۵	۴۰/۳	(۱۳۹۵=۱۰۰)

۱- بدون سود و درآمد سال‌های آتی

مهم‌ترین عوامل موثر بر رشد پایه پولی

در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که سهم بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی از رشد پایه پولی در پایان سال‌های ۹۳-۱۳۹۰ به ترتیب معادل ۱۲/۹، ۹/۲، ۱۱/۷ و ۲۱/۶ واحد درصد بود. در بعضی از سال‌ها، سهم از رشد بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی از کل رشد پایه پولی بالاتر بوده است. در سال ۱۳۹۴، بانک مرکزی اقداماتی

طی سال‌های برنامه پنجم توسعه، افزایش بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی به عنوان یکی از عوامل اصلی افزایش پایه پولی مطرح بود؛ به طوری که معضلات مربوط به مدیریت منابع و مصارف شبکه بانکی از حالت مقطعی خارج شده و به یک مشکل اساسی در اقتصاد ایران تبدیل گردید. نگاهی به اجزای پایه پولی

فصل ۱۵ بانکداری و سیاست‌های پولی و اعتباری

سال ۱۳۹۴ کاهش یافت و سهم آن در پایه پولی به ۱/۷- واحد درصد رسید. در سال ۱۳۹۵، به واسطه افزایش تکالیف بانکی و تعمیق مشکلات ترانزنامه‌ای بانک‌ها، بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی مجدداً به مهم‌ترین عامل افزایش پایه پولی با سهم ۱۰/۵ واحد درصدی در رشد ۱۷/۳ درصدی پایه پولی تبدیل شد.

را جهت سامان‌بخشی به بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی صورت داد که از جمله آنها می‌توان به راه‌اندازی و تکمیل سامانه چکاوک، تبدیل اضافه‌برداشت ناشی از تسهیلات تکلیفی بانک‌ها به خط اعتباری و سپرده‌گذاری در بازار بین‌بانکی اشاره کرد. در نتیجه اقدامات مذکور، بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در

جدول ۱۵-۲۵- سهم اجزای پایه پولی در رشد آن

(درصد- واحد درصد)

سال						
۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱۷/۳	۱۶/۹	۱۰/۷	۲۱/۴	۲۷/۶	۱۱/۴	منابع
-۰/۸	۲۶/۸	-۷/۹	۹۳/۲	۲/۷	۱۹/۴	خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی
۱/۳	۱۱/۴	-۰/۵	-۰/۷	۱۵/۶	-۸/۶	خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی
۱۰/۵	-۱/۷	۲۱/۶	۱۱/۷	۹/۲	۱۲/۹	مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها
۶/۳	-۱۹/۶	-۲/۵	-۸۲/۸	۰/۱	-۱۲/۳	سایر اقلام بانک مرکزی
۱۷/۳	۱۶/۹	۱۰/۷	۲۱/۴	۲۷/۶	۱۱/۴	مصارف
۱/۸	۲/۷	۲/۵	۲/۱	۷/۹	۳/۵	اسکناس و مسکوک در جریان
۱۵/۵	۱۴/۲	۸/۲	۱۹/۳	۱۹/۷	۷/۹	سپرده‌های بانک‌ها و موسسات اعتباری نزد بانک مرکزی